

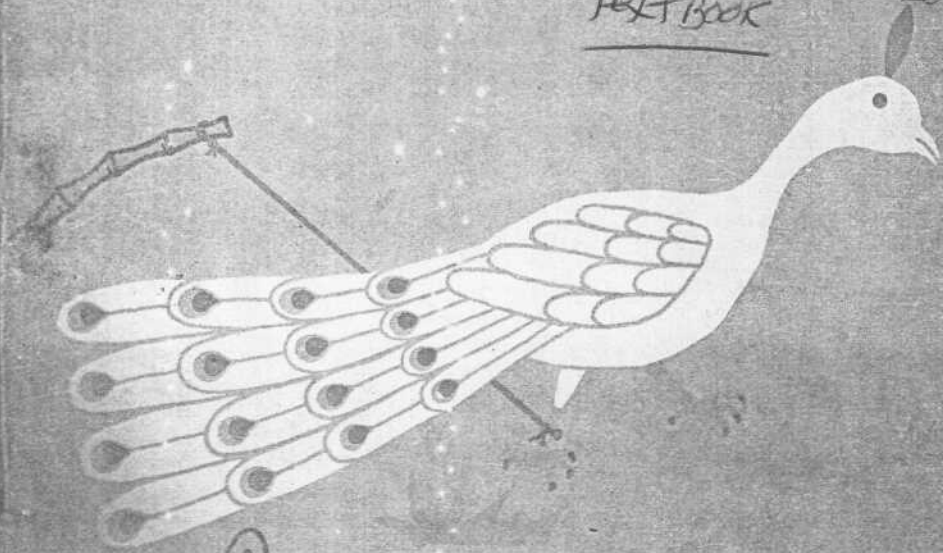
522/MSL 1467077
372/959
Publications Cop

mnong

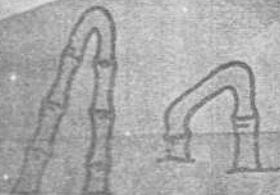
NKŌCH BRI RHI YAU NAU VAY BU NONG

Trò Nguay - Lớp Một

MINONG BUNONG 1ST GRADE CULTURE - FOLK
LORE
TEXTBOOK

mnong 11

KANANG KAN GIT MLEH NGLUH PAQ
Trung-Tâm Học-Liệu
Bộ Giáo-Dục Xuất-Bản
1971

ng-tục Tập-Quán Của Người Mnong

1st GRADE

STUDENT

CULTURE-FOLKLORE TEXT

S.I.L. LIBRARY

372.959

mno 11

NDROM SAMBUT MA KON SE
Phần Học Sinh (tiếng Mnông)
Tỉnh: Quảng Đức, Đărlac

NKOCH BRI RHI YAU NAU VAY BU NONG

Sách Phong-Tục Tập-Quán Của Người Mnông

First grade student's Culture-Folklore text

Richard C. Phillips

Y Kem Kpor

Dieu Mui

JRÔ NGUAY

Lớp Một

KANANG KAN GIÏ MLEH NGLUH PAQ
Trung-Tâm Học-Liêu
Bộ Giáo-Dục Xuất-Bản
1971

Lần thứ nhất, 1971: 5,000 cuốn

NEU 9846

Ấn-hành trong khuôn-khổ chương-trình
học-tác giữa

Bộ Giáo-Dục
Bộ Phát-Triển Sắc-Tộc
Viện Chuyên-Khảo Ngữ-Học
Cơ-Quan Phát-Triển Quốc-Tế Hoa-Kỳ
tại Việt-Nam

Những bài này đã được soạn bởi tài liệu của
hai nhân vật người Mnông là ông Y Kem
Kpờ (làng Bu Klak, quận Đức Lập) và ông
Điểu Mui (làng Bôk So 2, quận Kiến Đức,
tỉnh Quảng Đức).

LỜI NÓI ĐẦU

Chúng tôi biên soạn cuốn "Văn-hóa và Phong-tục tập
quán" này theo kế hoạch soạn thảo sách giáo khoa bậc
tiểu học của Bộ văn-hóa Giáo-dục.

Đây là một môn học rất quan trọng dành riêng cho các
trường Sắc-tộc nhằm mục đích dạy cho học-sinh biết về
văn-hóa và phong-tục tập quán của đồng bào thiểu số.
Đĩ nhiên những phong-tục tập quán ấy phải là những
mỹ-tục của đồng bào thiểu số không làm cản trở cho
vấn đề tiến-hóa chung.

Môn học này cũng còn dạy cho các em các sự kiện về
sử-địa, những truyện cổ tích, các trò chơi v.v...

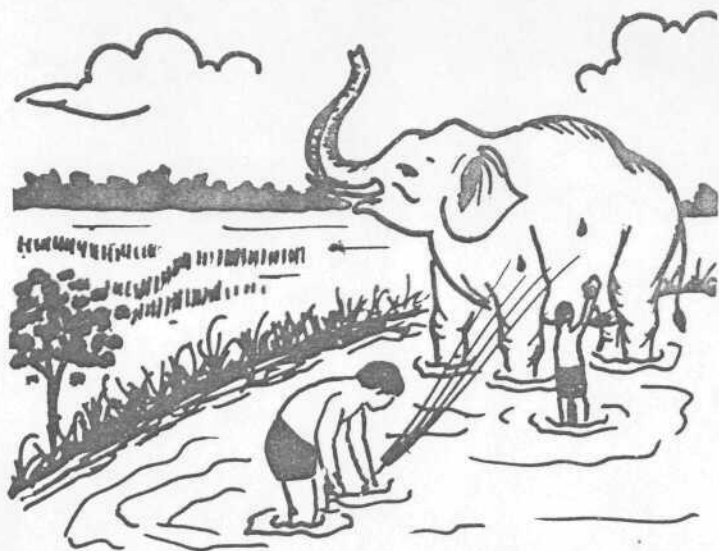
Học-sinh bắt đầu học môn này từ lớp Một đến lớp Năm
của bậc tiểu học.

Bộ sách này được biên soạn và giảng dạy bằng tiếng
Sắc-tộc. Chúng tôi ước mong quyển sách này sẽ giúp
ích cho các bạn giáo viên trong việc giảng dạy và thực
sự hữu ích cho học-sinh.

NTIL NAU GEH

<u>Mrô</u>	<u>Đah</u> <u>lớp</u>
1. Nau Nkoch Bri Geh Rveh	6
2. Guăch Rveh	9
3. Nau Dông Rveh	10
4. Rveh Rblang Nau Dơi Kon Bunuyh	12
5. Nau Păl Eo Tĩng Kăp Ne	15
6. Kônĥ Tâm Bon, Mon Tâm Bri	16
7. Nau Mprô: Nau Tâm Mập	19
8. Nau Păl Mpik Kăp Iă	20
9. Păl Ncho Iôt-Iông	22
10. Nau Mprô: Tâm Mập Tâm Măl	23
11. Du Huê Bunuyh Kăp Mir Măng	24
12. Nau Mprô: Rbli Luh Khay	25
13. Khay Ur Sai Đah Klang-Kô	26
14. Nau Ndrĩng Bu Vay Ngơi	29
15. Nau Vay Kôp Nar	30
16. Rpai Tăch U	32
17. Nau Mprô: Chiaq Ndrôk Kăl E	38
18. Bar Hê Kon Se Tâm Nkoch Bri	39
19. Kăp Ndrap Pănh Mpa	42
20. Rmih	44
21. Nau Ndrĩng Bu Vay Ngơi	45

<u>Mrô</u>	<u>Đah</u> <u>lớp</u>
22. Nđaih Rhal	46
23. Nau Mprô: Rông Ma Du Huê Bunuyh	48
24. Nau Nkoch Bri Dôi Hăn Yô Nchron	49
25. MPrông NJông Kuyh Ntil Gă	52
26. MPrông NJông Kuyh Broi Brai Tâm Neh	54
27. Broi Chiăm Dăk Brak	57
28. NJông Guq Ndreĥ Ma U Ndra Va Ndrĩn	61
29. NJông Tâm Rklaih Bông Bô	65
30. Nau Ndrĩng Bu Vay Ngơi	73
31. Kôranĥ Toyh Bu Nong	74
32. Bon Toyh Bu Nong	76
33. Kôranĥ Bu Nong Tâm Rlong	78
34. Phung Bu Nong Preh Blau Dôiĥ	79
35. Nau Ndrĩng: Kon Bư Nau Tih	80
36. Nau Chroh N'hô	81
37. Amoh Leq Ntũk Bư Môĥ	82
38. Nau Mprô: Nau Bu Rnê Rveh Rblang Trăch Tâm Nau Yuă	83
	85

1. NAU NKOCH BRI GEH RVEH

Mbòq gáp mhe geh du mlâm rveh. nkuãng toyh, amoh rveh này NChrôt. La pãng bar dah toyh, jong, jêh ri nglang, chiông la pãng mplôngh ngãn.

Ăp ôi, ăp mhaơ, gáp vay hãn jăt mbòq gáp hãn doh rveh. Mbòq gáp ndjôt pêh kũt, tong kreo, jêh ri bọq ăn gáp ndjôt mâng play măt.

Tăt ta ntũk rveh guq riq, mbòq gáp chông gáp hao lor ta kalơ rveh jêh ri pãng

doh nglêng. Jêh doh pãng vãn nglêng ta trôko rveh, jêh ri pãng loq doh rse rvăk mbăk ta ndữ kơi rveh. Jêh ri gáp đaq rveh drôm gay ma nơih mbòq gáp hao.

Lah jêh mbòq gáp hao, rveh dâk, jêh ri hãn leo sít ta òn, mâu lah hãn joi dak klông gay ma ndũm rveh này. Tơ lah tăt tâm dak klông, mbòq gáp đaq rveh drôm, jêh ri pãng ndũm rveh. Gáp kơi mbòq gáp ndũm rveh tâm ban leq. Mbòq gáp rsach dak, gáp panăk rpôt. Jêh ndũm, rveh dâk, mbòq gáp ncho ta trôko, gáp ncho ta ndữ kơi leo sít tăt ta òn.

Saơm ntơm mbòq gáp nsít rveh, geh âk ngãn bunuyh hãn uãnh, òaòaq khân pãng lah: "Toyh ngãn rveh neq," òaòaq lah: "Prêh ngãn rveh neq," òaòaq lah: "Dăng ngãn rveh neq."

Mbòq gáp ndrel ma gáp, hên ê gít mbên ôh rveh aơ gít brũt, gít janh, gít òih, mâu gít leq. Tĩng năm nau mbòq gáp ton, hên mra đăp rveh ao ndũih si meh ngh.

Tâm du nar hên doh păng du tởq. Tở
 lah yăn kăi vai hên mra mỗk păng măng
 năm nar, ăi păng joi mpa nse gay ma sa,
 dak nhét rsang, ueh jêh ri âk. Tâm yăn
 kăi ba hên mỗk kanong nũng nar jêh ri tâm
 măng hên kăt, klach păng hăn sa ba bu tâm
 mir. Rong rveh vay geh dôih ma nôm, tở
 lah păng sa ba bu, bu lah rnon ba. Lah
 rveh janh, păng tởl bu, sôt mầu lah khiđ,
 ăt geh dôih ma nôm leq.

Nôm bah nar ơ tăt nar kandởq, gập
 ndrel ma oh gập yớh, mỗq gập đaq măt
 rveh ơ. Hên rdơn măt đrăp mỗq hên.

2. GUĂCH RVEH

Bu Nong Bu Dâng vay guăch rveh. Khăn
 păng hăn guăch rveh, khăn păng ncho rveh
 leq. Khăn păng hăn prăm prau bôk rveh du
 tởq, mầu lah âk lớn ma nây đởng. Tâm du
 bôk rveh geh bar hê bunuyh ncho, ta bôk du
 huê, bah săt du huê. Nôm ncho bôk, bu rnha
 "gru". Nôm ncho bah săt, bu rnha "rmăk".
 Bu rnha kan rmăk pah jêng "khual", păng
 khual gru. Gru guăch, rmăk khual.

Điaq lah geh âk ntil gru. Tở lah du huê
 bunuyh geh guăch jêh prăm mlâm rveh, nôm
 nây bu đởi kớp păng jêng gru nanêq, jêh ri
 nôm geh guăch rlau lớn ma prăm jêng gru
 toyh. Geh leq nôm mhe hăn nti guăch, păng
 đởi ncho bôk n'hăk, Điaq lah nôm nây bu mầu
 moh păng gru ôh, bu rnha păng "băk siay".

Jêh ri khăn păng geh âk nau vay ver sa.
 Leq ndở ver sa, lah gru ver, rnăk ver tâm
 ban leq, lah gru sa, rmăk sa leq. Tâm
 nau đởng ndở soh n'gut, rmăk đah gru jêng
 êng êng ngăn.

3. NAU DỔNG RVEH

Bu dổng rveh gay ma tách, ncho, mâu lah gay ma rdeng nđơ jāk trong bri. Bu dổng rveh gay ma nđuih si meh nghi. Phung vay brao, dổng rveh nkuǎng gay ma hǎn brao.

Rveh jêng khlay ngǎn. Rnoh bu tách pǎng tâm ban ma rnoh khlay bu tách du bôk nđeh toyh tâm rnôk abao leq.

Nau măt rveh jêng jêr lớn ma nau măt nđeh. Biao lah măt nđeh rvăt dak sǎng, rvăt jǎng, rvăt proch, geh âk ntil êng êng. Măt rveh, mray nglêng klêng, ndrǎn kât, đứ vớng đấp, rse ko, rse chiǎng, rse khôn, kuk, kreo, taneng nông goh, leq nđơ này măt mray babo.

Bu kât rveh ma rse brăt, rse rvăk. Bu klêng ma nglêng. Nglêng rveh, bu tol rse siǎng mlâm, mâu lah rtau ryol, bu kât nglêng ma rse ndrǎn. Nđơ bu đấp ta kald đứ kớ rveh, bu rnhă "vớng rveh", geh phung êng lah, "ngong rveh". Gay ma lới

ăn rveh geh nau ji nđứ kớ, bu dổng "đứ". Đứ, bu plôk ntâu tởm si, tởm si này bu moh pǎng, "tởm tởq". Lah bu đấp rveh, bu dổng âk rse kât, rse ko, rse khôn, rse chiǎng.

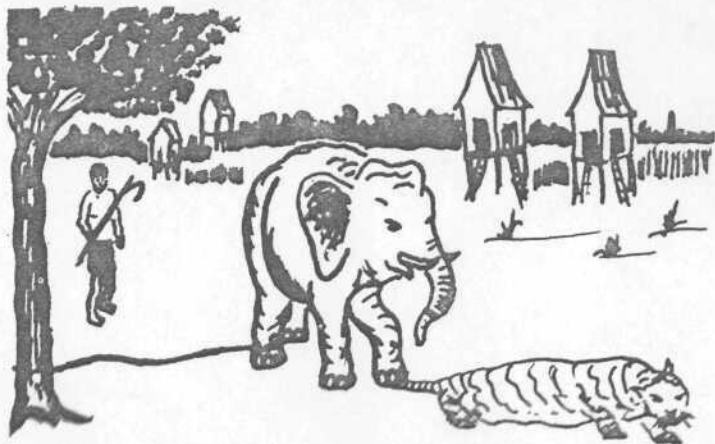
Rse ko jêng rse bu kât ta bar đǎh vớng mớ bah nấp, jêh ri tuǎk ta trôko rveh, gay ma nấp vớng.

Rse khôn jêng rse bu kât, rêt vớng đǎh sǎk rveh ta n'gul sǎk rveh.

Rse chiǎng jêng rse bu kât ủa bar đǎh jôn h vớng mớ bah kớ, jêh ri tuǎk ta tởm chiǎng rveh. Ta trôko rveh, bu vay ăn rveh vǎn nglêng, mang, taneng, nông goh. Lah bu doh jêh nglêng rveh, bu kât nglêng này ta trôko rveh nờm.

Tâm rnôk Kanũk Kana Prǎng chiaq uǎnh kǎl e, bu vay chêq pi ma rveh.

Rong rveh mâu geh huach nđơ siǎm ôh, pǎng vǎng sa êng tâm bri.

4. RVEH RBLANG NAU DƠI KON BUNUYH

Geh du ôi, rveh này bu kât pãng ta tơm si dăch mpâr ðon. Jêh ri geh du mlâm yau hăn tăt ta ntũk rveh này. Pãng lah ma rveh: "Phâm ðu may toyh ngăn, jêh ri phung bunuyh jêjêq dơm, phâm ðu bunuyh geh nau dơi, ðiaq lah may mầu geh nau dơi?"

Rveh lah ma yau: "Aðað gáp kân may guq kâp ndrel ma gáp ta ao, gay ma may dơi sađ nanêq ngăn, nau dơi kon bunuyh ðu ma gáp."

Rveh loq lah ma yau: "May gĩt leq, phâm ðu kon bunuyh, khân pãng jêq lớn ma he, ðiaq lah khân pãng geh nau dơi? Yor lah phung kon bunuyh bunun, khân pãng geh nau mĩn, geh âk: nau mĩn, nau njêh n'huq, nau blau ăp ntil, yor này gáp mầu dơi rlạu nau vay bu ăn má gáp."

Jêh ri yau này pãng guq kâp, phâm năm nau vay bunuyh mra ðu ma rveh này. Yau jêh ri rveh, dôi khân pãng guq kâp, khân pãng sađ leq rngôch bunuyh tâm nghì, khân pãng sađ leq rngôch kan phung bunuyh ðu tâm nghì.

Jêh ri geh du huê bunuyh rmăk rveh này, pãng dâk taq bah bêch, pãng sỏk dak pach muh măt, kĩt sỏk. Yau này pãng ôp rveh này: "Moh ðu pãng de ri mih?" Rveh lah: "Pãng pach muh măt, kĩt sỏk."

Jêh ri bunuyh này, pãng sỏk pêh kũt, pãng vân ta bũt. Yau này pãng loq ôp rveh đống: "Moh ndơ vân pãng de ta bũt ri mih?" Rveh lah: "Nđơ này, amoh pãng pêh kũt, ndơ này jêng khlay lớn, vay dơi đống sreh ăp ntil mpô mpa mầu lah ndơ."

Bunuyh này păng sỏk tong kreo. Yau sỏ
tong kreo này, păng klach ngấn. Păng mâu
hôm ỏp rveh ỏh, yor lah păng gỉt jêh nỏ
này jêng nỏ păng vay klach ngấn ngên. Yau
này păng ỏch du, rveh lah ma păng: "Mâu
geh du ỏh." Rveh jot chiăng yau, klach yau
nchuất du.

Bunuyh này păng loq sỏk mâng play mắ,
yau này păng klach hâu lớn đổng. Jêh ri
bunuyh này păng hấn tắt ta ntủk rveh này.
Păng mắn mắng ma doh rveh, bíaq lah
păng sỏ du mlâm yau guq ndrel ma rveh
này. Bunuyh này sỏk tong kreo păng ntấp
yau, yau nter, n'ho ma khỉt ta này ro.

5. NAU PÂL EO TỈNG KẮP NE

Phung kon se Bu Nong vay pâl eo tỉng
kắp ne. Geh âk bunuyh pâl, tâm kuấn
nthăng ti đắk rvang. Jêh ri geh bar hê
nỏm êng guq tâm nklang, du huê jêng eo
jêh ri du huê jêng ne.

Lor ma păng nchuất tỉng kắp ne, nỏm bu
eo này păng hấn đắn pêh bu gay ma tah iắm
ne. Păng đắn pỏ đ:

"Đắn pêh ỏe đ."

Bu ỏp păng: "Mpa bu ỏe de?"

Eo lah: "Tah iắm ne."

Bu loq lah: "Mplah ỏe pa sủ riq ỏh."

Păng hấn đắn leq bunuyh kuấn nthăng ti
này. Lah leq păng đắn, jêh ri păng nchuất
tỉng nhủp ne yỏh. Khấn păng tâm tỉng tâm
plắch tâm rva phung bunuyh guq đắk đỏl
kuấn nthăng ti này yỏh.

Tỏ lah eo geh nhủp jêh ne, nau pâl này
jêng leq yỏh.

6. KÔN H TÂM BON, MON TÂM BRI

Rnôk kăl e eo guq tâm bri ndrel ma yau.
Eo đah yau tâm găl kôn h mon.

Geh du măn g, bar hê khân păng hăn yô
joi iăm sa. Dôl khân păng hăn yô, khân
păng geh kăp du mlâm sım. Jêh khân păng
kăp sım, yau mĩn ma nau sa sım này, jêh
ri păng đaq kôn h păng eo, hăn sôk ữnh
bunuyh tâm bon. Păng lah: "Hơi kôn h Eo,
a b a đ gâp đaq may hăn sôk ữnh kon nuyh kon
nun tâm bon ri, he de gũch sım đ." "

Eo lah: "Ồ, dơi leq." Jêh ri eo này hăn
yô. Tăt tâm bon bu, leq bunuyh tâm bon
này bêch dadê, dôl này ngo ngăn ngên. Eo

này păng lăp tâm ngih bu. Tâm ngih này
păng sa đ geh âk ne guq sa ba bu tâm đrông,
sa piăng bu tâm ndoh, tâm glah. Jêh ri eo
này guq kăp ne này yôh, păng kăp nguyh hôm
nguyh, bar hôm bar, n'ho ma tăt ang ôi,
păng mầu yông jêng sôk ữnh gay ma ăn yau
gũch sım ôh.

Tăt ang ôi, eo sa đ bunuyh đak taq bêch, jêh
ri păng mpôl săk păng ma bunuyh, jêh ri păng
lah ma bunuyh pô đ: "Hơi va, lah may lờh,
lờh hom gâp đ, lah may dong, dong hom gâp
đ. Lah may mầu lờh, mầu đong, gâp đăn
guq ndrel ma may yôh."

Jêh ri bunuyh này ôp eo này: "Mbu may
jêng, phâm moh săk may?"

Eo lah: "Gâp jêng mpô mpa vay guq tâm
bri, amoh săk gâp Eo. Sa đm đoh, gâp hăn yô
ndrel ma mon gâp, amoh mon gâp Yau. Hên
hăn yô, geh sım du mlâm, mon gâp yau riq
đaq gâp hăn sôk ữnh khân may tâm bon đ,
gay ma gũch sım riq. Tăt ta đ, leq khân
may tâm bon đ hoq lăn bêch dadê jêh, jêh
ri gâp mầu dơi janh rlay khân may ôh. Jêh ri

gấp lăp tâm ngih may ao, gấp sađ âk ngăn ne, jêq geh, toyh geh. Băbaq guq sa piăng may tâm ndoh. Piăng may tâm ndoh mâu kôn, trau may tâm glah mâu kôn, ba may tâm đrông mâu kôn. Jêh-ri gấp kăp, nguyay hôm nguyay, bar hôm bar, n'ho iăng hêt tât ang ôi, tâm mấp ma may abăđ đđ."

Bunuyh nây lah: "O, lah may ếch guq ndrel ma gấp riq, gấp rom leq." Jêh ri eo nây păng guq ta nây ro.

Jêh ri geh du nar êng đđng, yau kuăl eo, păng joi eo, păng kuăl: "Hơi kôn h Eo, bah ntũk may guq? Phâm bư gấp đđq may sđk ũnh, gay ma gũch sĩm, bĩaq lah may n'ho guq lêk rhê tâm bôn bu đđ ro?" Eo lah: "O mon, gấp lah ma may pô đđ: Abăđ, he tâm paq ntũk guq, may guq tâm bri, gấp guq tâm bôn." Yau loq lah: "Bi lah gấp hăn guq ndrel ma may, bu rom leq?" Eo lah: "Mâu đđi ôh. Phung kon nuyh kon nun lah jêh ma gấp pô đđ: May kôn h neq, may guq tâm bôn, păng mon riq, păng guq tâm bri, tâm paq ntũk guq,

Kôn h tâm bôn,

Mon tâm bri.

Năm ndriq ya nau bu lah ma gấp đđh, mon mêq."

Yor ri eo nây păng guq tâm bôn ndrel ma bunuyh n'ho ma tât abăđ.

Tâm rnôk kăl e, leq rngôch mpô mpa, sĩm och, blau ngđi, blau tâm nkoch bri nau bunuyh dadê. Ntôm bah geh nar mâng-lĩng mâng-tang, leq mpô mpa, sĩm och, mâu hôm blau ngđi nau bunuyh ôh. Khân păng jêng mlo, jêh ri bu ăn nau vay ma khân păng, tĩng năm êng ntil, êng nau đđng, bđq nhiăng, ndrau, lũng, nter.

Nau mpro

7. NAU TÂM MẤP

Tâm mấp he ta trập rhũm,
Tâm mấp he ta trũm rhang,
Tâm mấp he ta trang mbâl,
Tâm mấp he ta rkâl ndrâm dak,
Tâm mấp he ta rmlak bu lđh,
Tâm mấp he ta kđh mđũt.

8. NAU PÂL MPIK KĂP IĂR

Du huê bunuyh bư nôm rong iăr. Geh âk bunuyh êng dăp bah kơi păng, khân păng tâm kuăn ta chiăng troi, yor lah rnôk kăl e geh troi. Tơ lah tâm pâl rnôk aباد, khân păng tâm kuăn ta bār kho, ta rse bưt, mầu lah ta nchiăng ao. Jêh ri loq geh du huê nôm êng bư mpik gay ma tĩng kăp iăr này.

Lor ma păng tĩng kăp iăr, păng ôp ta nôm rong iăr này. Dôl păng ôp, ti păng nchông ta kalơ trôk. Nau păng ôp, kanông du ntil dôm, ôp pô ađ:

<u>Nau ôp:</u>	<u>Nau plơq lah:</u>
Mpa ri hơ?	Khay.
Mpa ri hơ?	Măn.
Mpa ri hơ?	Ek loih.
Mpa ri hơ?	Koih kêr.
Mpa ri hơ?	Blên hiăk.
Mpa ri hơ?	Mpăl bluh.
Mpa ri hơ?	Rnay lôt.
Mpa ri hơ?	Saôn

salanh.

Jêh mpik ôp leq nau này jêh ri păng lah:
"Dăn iăr may đ."

Nôm iăr lah: "Mpa bư may de iăr?"

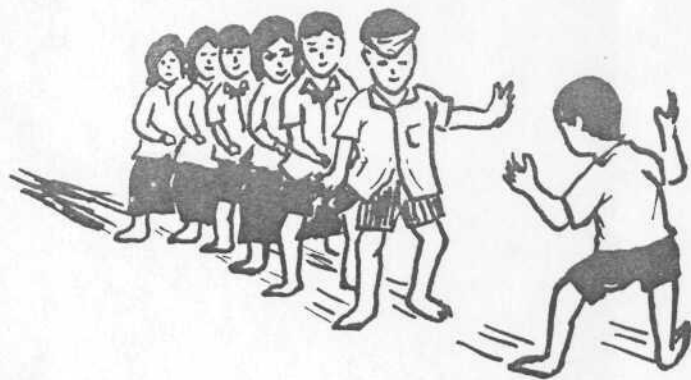
Mpik lah: "Gay ma mprang ur gâp dăch deh kon, mê."

Nôm iăr lah: "Mầu geh iăr."

Mpik lah: "Neq iăr may neq hiơ, âk rāk neq hiơ."

--"Geh leq, âk leq, mầu dơi gâp ăn may, gâp be ứch rong."

Jêh ri mpik này, păng tĩng nhữp iăr này. Lah iăr mầu ngăch, jêh ri nôm iăr mầu rtaq n'gang, mpik mra geh nhữp iăr păng. Lah geh mpik nhữp iăr, nau pâl này jêng leq yơh.

9. PÂL NCHO IỚT-IỜNG

Rnôk kǎl e phung kon se Bu Nong vay pâl ncho iớt-iờng.

Điaq lah nau pâl phung bu ranh vay buay hâu ngǎn, mǎu ǎn phung kon se ncho iớt-iờng tâm nklang nglong ɓon. Nau nây khân pǎng gĩt jêh dadê. Lah ncho iớt-iờng tâm ɓon, klach yau kǎp bunuyh ncho nây. Yor lah tâm mǎng ang khay bunuyh ncho iớt-iờng prêh ngǎn, jêh ri yau saơ gui pǎng ncho iớt-iờng nây, yau tĩng tom ta jǎng iớt-iờng bu ncho nây, lah bunuyh nây chalôt tũp tâm neh, yau mra kǎp bunuyh nây. Nau

nây yoh phung bu ranh buay mǎu ǎn phung kon se ncho iớt-iờng.

Điaq lah phung kon se mǎu dơi iǎt nau phung bu ranh buay ôh. Ắt khân pǎng ncho, khân pǎng nkra ǎn prêh lờn đờng. Geh nờm êng vay nkra prêh ngǎn, tâm pe met, rmeh. Bu nờm kǎr ncho, pǎng nkra prêh ngǎn.

ᶇ Nau mpro

10. TÂM MẬP TÂM MẶL

Hơi yơ, hơi bo, hơi mom!
 Tâm mập tâm mẶl tâm kuǎl bu bêh,
 Bỗk rnih tâm kuǎl bu ɓǎng,
 Rgǎng chôk long tâm kuǎl bu sung,
 Prung m̃êh tâm kuǎl bu đĩng.

11. DU HUÊ BUNUYH KÂP MIR MĂNG

Rnôk kăl e geh du huê bunuyh mbôq bu guq chiaq mir mǎng, yor lah tâm mir pǎng geh âk mpa vay hǎn sa ba tâm mǎng, geh jun, rke, rveh. *

Bunuyh nây pǎng ǔch hǎn ntrút mpa tâm mir dôl mǎng, biaq lah pǎng mǎu dơi janh hǎn. Yor lah tâm dâng tũm pǎng geh yau guq njâr ǔnh. To lah pǎng hǎn ntrút mpa tâm mir, pǎng klach ma yau guq tâm dâng tũm nây. Yau nây, kanông tâm mǎng pǎng hǎn guq tâm dâng tũm nây, tâm nũng nar pǎng mǎu hǎn guq ôh.

Kah du nar êng pǎng mǎn pô aơ: Pǎng peq du mlâm rpuǎl - prah tâm mir pǎng nôm, pǎng ndjôt leo kalơ tũm, tâm mǎng pǎng gũch rpuǎl nây ma ǔnh gay ma duh. Tâm mǎng ngo, yau loq vǎch guq tâm dâng tũm pǎng nây đong.

Bunuyh nây pǎng sôk rse jong, pǎng kăt ta nkong rpuǎl, jêh ri pǎng yur tâm neh. Tâm rpuǎl tâm neh, yau nâu pǎng rduh chơ

rpuǎl nây. Pǎng ntôn lah bunuyh hǎn jũr tâm neh. Pǎng chơ rpuǎl duh nây, jêh ri nêh pǎng tők leq rngôch, iang ta rpuǎl riq dadê, kanông nglau ti dơm, nglau jâng dơm leq. Jêh ri pǎng nchuăt du, nter, roh tâm aơ đơ nđơ.

Joq nar êng ôi đơ klak, mǎu hơm đơ ôh yau nây, riq đơ bunuyh nây janh hǎn ntrút jun, rke sa ba pǎng tâm mir ấp mǎng.

Nau mpro

12. RBLI LUH KHAY

Rbli luh khay bu uǎnh he uǎnh,
Rbli luh mǎnh bu kơp he kơp,
Ndrau ntơp bu nhĩm he nhĩm.

13. KHAY UR SAI ĐAH KLANG-KÔ

Kǎi e Khay pǎng guq ur sai đah sǐm Klang-kô. Klang-kô jêng ur Khay. Khay đah Klang-kô tâm guq ur sai joq nǎm khay, jêh ri Khay pǎng dǎng nsong, ndǎch rplay neh.

Sǐm Klang-kô lah ma Khay: "Ơ Khay, phâm bư may nsong mro mrǎng, jêh ri sǎk may neq tâm rgǎl bǎo, du tởq toyh, du tởq jêq?"

Jêh ri sǐm Klang-kô loq lah đống ma Khay pô ơ: "Ơ, Khay, ảo gáp mǎu hỏm ứch guq may ỏh, Khay ah, yor lah may bunuyh dǎng nsong ấp nar."

Khay lah: "Ay gít leq gáp, gáp jêng mǎt nau ang ma mpô mpa, ma leq vǎr jǎng bri. Gáp đời sol ang ma leq mpô mpa, sǐm och ta neh ntu ơ."

Klang-kô lah: "Mǎu geh, may jêng bunuyh chiak. ảo gáp sít ma mệq gáp tâm neh riq gáp mê. Gáp mǎu hỏm ứch guq ur sai đah may ỏh." Jêh ri Klang-kô sít guq tâm neh.

Khay lah ma Klang-kô: "Neq ay tở, Klang-kô yỏq. Ời tở klak ay loq vớh vớ đống ma gáp tở. Lah ay guq sai mhe ay tở, mǎu jong rêh nǎm bu gáp ơ ỏh. Yor lah leq mpa tâm neh ntu vay gỏnh khít dadé. Gáp ơ, mǎu blau khít ỏh, Klang-kô ah."

Jêh ri Klang-kô sít guq tâm neh, jêh ri Klang-kô loq joi đống sai êng, pǎng guq ur sai đah ndǎm Ju. Klang-kô guq ur sai đah ndǎm Ju, mǎu joq jong ỏh. Klang-kô guq ur sai đah ndǎm Ju tâm n'gul nǎm, jêh ri Ju nǎy pǎng play, jêh play, pǎng n'ho khít, ỏm lêk ro. Jêh ri Klang-kô, pǎng rngot klǎng sai pǎng, pǎng nhǐm.

Klang-kô guq nhĩm ma sai pãng.

Khay jêng sai đm Klang-kô, pãng sađ
Klang-kô nhĩm, pãng ôp: "Moh nau nhĩm
ay, Klang-kô?" Klang-kô đh: "Gấp nhĩm
klâng sai gáp khĩt jêh, mê." Khay lah ma
Klang-kô: "Neq gáp lah ma ay đơ, tở lah
ay hôm guq gáp, sai ay ất hôm leq, pãng
mâu đơ khĩt ôh, Klang-kô ah."

Klang-kô loq đăn plớq guq ur sai đah
Khay, pãng lah: "Vư, lah ndriq, gáp đăn
loq plớq guq may đơng, Khay đ, may ứch
leq?" Khay lah: "Mâu geh nau vay bu bư
năm ndriq ôh. Ay hoq lờ jêh gáp, pha lah
ay."

Pô nây he sao, Klang-kô abao pãng n' ho
guq ta neh ađ. Kãl e pãng guq ndrel ma
Khay ta kalđ trôk. Klang-kô abao, tở lah
tât khay bõng, he đơ tãng Klang-kô ndrau
nây, pãng vớh Khay. Klang-kô pãng ứch
hao sĩt guq ndrel ma Khay ta kalđ, bĩaq lah
Khay mâu hôm rom Klang-kô guq ndrel ma
pãng ôh.

14. NAU NDRĨNG BU VAY NGỒI

Lah duh nar bu ih ndđ, lah mih bu lờ,
bu lah: Prãng ih, mih tôk.

Bu ur đah bu klâu, bu lah:
Bu ur du mbo, bu klô du ndam.

Oh kon guq êng, me mbđq guq êng,
bu lah: Kon pa Đe, me pa Drôn.

Chiaq rpu jêr lớn ma rong oh, bu lah:
Chiaq rpu n'goh, rong oh hóm.

Oh đah nâu, geh tởq vay đơ oh, bu lah:
Đơ oh, n'goh nâu.

Tih du huê, n'grup leq bảl, bu lah:
Đôk sa ba, hua khĩt ndáp.

Bu ranh ngời pâl, kon se ngời ngãn, bu lah:
Mbloq de lôr, blôr de ngãn ngãn.

Vãng kah sa geh nau sôt sắk, bu lah:
Sa leq, lok kleq hôm.

15. NAU VAY KỚP NAR

Phung Bu Nong vay kớp jêh ri moh leq nar gao jêh, jêng pô ơ: Ndao, nar e, nar riq, nar tiq, nar toq. Kanõng dơi kớp jêh ri moh tâm prãm nar gao.

Gay ma gĩt moh, jêh ri dũm nar gao, geh rblang tâm dăng ơ:

Ndao, jêng du nar gao jêh.

Nar e, jêng bar nar gao jêh.

Nar riq, jêng pe nar gao jêh.

Nar tiq, jêng puãn nar gao jêh.

Nar toq, jêng prãm nar gao jêh.

Kớp jêh ri moh leq nar hôm jêh ri mra tât, jêng pô ơ: Ơi tao, klak, lak mih, pih jol, tởl lỏp, tốp trỏq, tỏq khay.

Gay ma gĩt moh, jêh ri dũm nar hôm, geh rblang tâm dăng ơ:

Ơi tao, jêng hôm du nar ma tât.

Klak, jêng hôm bar nar ma tât.

Lak mih, jêng hôm pe nar ma tât.

Pih jol, jêng hôm puãn nar ma tât.

Tởl lỏp, jêng hôm prãm nar ma tât.

Tốp trỏq, jêng hôm prau nar ma tât.

Tỏq khay, jêng hôm pờh nar ma tât.

Du ntil nau kớp leq nar mra tât, dơi geh tâm pờh nar, jêng du pờh leq.

Loq geh phung êng vay kớp leq nar mra tât jêng pô ơ: Ơi tao, nklak, lak mih, tih jol, tởl uk, suk ndũng, rũng chiãng brak, lak dĩng kãm, ndãm chiãng têq, ndãm chiãng lêr, ndãm bêl bol, ndãm gol jỏk, ndãm gol ju, tu mbret, tu mbreng, ndãm reng-ing, ndãm reng-ang, iãr nglang chỏk ek. Phung nây khãn pãng dơi moh jêh ri kớp leq nar hôm ma tât, leq rngỏch geh 18 nar.

Leq nau kớp nây, geh kanõng puãn nar jêng tâm ban ma nau kớp lor, jêh ri nỏm ta prãm rỏq kalỏ jêng êng dadê. Nậm bu ntit, nỏm bah tởl-uk rỏq kalỏ jêng êng.

16. RPAI TÁCH U

Geh du nar geh du huê bu ur ranh hăn tách rpai ma hađăch. Rpai lah ma păng: "Ơ u, lũng ay hăn tách gập ma hađăch, tĩng nâm nau ay ứch sỏk, prăk, rpu, mâu lah bunuyh." Jêh ri bu ur ranh nây păng hăn yờh.

Tât n'gul trong, rpai nây lah ma păng, "Ơ u, ay lăp trong gah, gập lăp trong jrô, lah tât ta nghi hađăch riq tở hờq." Jêh ri tât ta nghi hađăch nây, bu ur ranh nây păng hăn trong mpông gah, yor lah tĩng nau vay,

tở lah geh bu năch tât, bu vay ăn bu năch hao mpông gah, jêh ri rpai păng geh nau dời lăp trong jrô. Rpai nây păng hăn mứt trong mpông jrô ro.

Tât ta hađăch nây, păng lah ma hađăch, "Ơ kờanh, gập hăn tách u gập ma may, may ứch rvăt leq?" Hađăch loq ôp păng: "Moh nờ may ứch?" Rpai loq lah: "Gập ứch tấp iảr du rtat jêh ri be nkuảng du mlâm, dũm riq yờh gập ứch, hađăch ah. Bi u gập ảbỏ, păng guq pa gah ri, păng guq nkoch bri đah oh mon may ta ứnh năk gah ri." "

Jêh ri rpai nây păng hăn yờh, păng têk be nkuảng, păng ndjôt tấp iảr du rtat, păng hăn guq ta trong sâng bu vay sak nsong. Jêh ri rpai nây păng bử ndrạp ta kalở tởm si ta meng trong sâng. Păng bử rsuản, sỏk be nkuảng păng ăn ta kalở nây jêh ri ndấp ma tấp iảr păng. Păng lah be nkuảng guq păn tấp.

Jêh ri ndứt kời rpai nây, u păng hăn ta hađăch tâm jrô, păng lah ma hađăch pô ả: "Ơ hađăch, gập hăn tách rpai ma may." Hađăch lah: "Mâu geh nâm ndriq ôh. Rpai

lah ma gáp, păng hăn tách ay. Rpai sỏk jêh đráp ndr gáp, jêng đráp ndr gáp rvăt ay, du mlâm be nkuăng jêh ri tấp iảr du rtat." Jêh ri bu ur ranh nây, n'ho ma guq ta nghih hadăch nây ro.

Rpai nây, păng guq káp bunuyh hăn tách ndr ta trong nây.

Geh du nar êng, geh du phung bunuyh ðon êng hăn tách chẳg. Rpai sỏ phung nây, păng kuăl phung nây. "Hơi oh nâu kôn va. Dăn ma khân may văch ta ỏ băt, gáp ứch ma khân may." Jêh ri phung nây hăn tăt ta ntúk rpai nây. Jêh ri rpai ỏp khân păng: "Mbah khân may hăn?" Phung ri ỏp: "Hên hăn tách chẳg ỏ."

Rpai lah: "O', lah ndrỉq, ản he guq rlu băt." Jêh ri rpai nây lah: "Hơi, lỏng may ỉon uảnh rsuần ta kalỏ tom si teq, gáp mầu gít, moh nâm rsuần bu neq? Joq jêh gáp guq ta ỏ', ðiaq lah gáp mầu dời gít moh rsuần neq."

Jêh ri geh du huê tâm phung tách chẳg nây lah: "Rsuần kau," du huê êng lah:

"Rsuần klang." Rpai lah: "Mầu tấp ôh rsuần kau mầu lah rsuần klang." Phung nây loq ỏp păng: "Moh rsuần may lah?" Rpai lah: "Nây jêng rsuần be nkuăng guq păng tấp."

Leq phung tách chẳg lah ma rpai: "Mờuh ngăn may, rpai ỏ. Lam ma túk, lủk ma bri, hên mầu mấp tẳg ôh bu nkoch be nkuăng păn tấp."

Jêh ri rpai loq lah: "Bi lah di nau gáp, sỏ ngăn be nkuăng păn tấp, leq chẳg khân may neq ản ma gáp hỏq." Phung nây lah: "O' lỏh, hên mầu klach ôh. Mầu vay geh ôh be nkuăng păn tấp ta kalỏ tom si."

Jêh ri du huê tâm phung tách chẳg hăn hao uảnh ta kalỏ tom si, ta kalỏ nây sỏ ngăn leq be nkuăng, jêh ri tâm dâng ndr be geh tấp, jêh ri khân păng tâm lah ndrẳg khân păng nỏm: "Vỏ, tih jêh he ỏ', roh đờm chẳg he ản ma rpai ỏ." Jêh ri khân păng plỏq sít đờm ta ðon khân păng nỏm.

Jêh ri rpai nây păng ndrjôt leo chẳg păng, hăn tách ma bu, păng ứch ma bunuyh khít,

păng sǒk chǐng nây rvăt bunuyh khĩt.

Tăt ta du rplay bon êng, tâm bon nây geh du huê bunuyh khĩt, rpai nây păng hăn tăt ta ngh bu khĩt nây, păng đăn rvăt bunuyh khĩt nây ma chǐng păng nây. Jêh ri bu ăn păng rvăt ro. Rpai păng ndjôt bunuyh khĩt, păng n'hao bunuyh khĩt ta kalở tơm play, ta pĩt trong bu vay sak nsong nây leq.

Loq geh du phung êng hăn tăch bar mlâm rpu nkuăng. Tăt ta ntũk rpai nây, khân păng veh dôn play. Khân păng mầu sảo ôh rpai ta kalở tơm play nây, kanǒng khân păng sảo bunuyh khĩt nây, khân păng ntôn lah bunuyh nây hơm rêh. Play nây rũng âk ngăn, yor ri khân păng ntôn lah bunuyh nây ngruh play.

Jêh ri rpai lah ma khân păng: "Hơi oh nâu, mbah khân may hăn abạo neq?" Phung nây lah: "Hên hăn tăch rpu hên ạo." Rpai loq ôp: "Moh ndở khân may ũch joi?" Phung nây lah: "Hên ũch ma bunuyh yơh." Rpai lah: "Lah khân may ũch ma bunuyh, ăn gập rvăt, ri bunuyh gập ta kalở tơm play ri." Jêh ri phung nây lah: "Ồ, lah may

ũch ri, đron hên de, sau rpai ah."

Rpai lah: "Ăn gập hăn ngai ngăn, riq mớ khân may kuăl păng jũr, klach păng loq joi gập, jêh ri ỏk păng tǐng gập."

Jêh ri rpai nây păng têk rpu hăn blaq blở lơ lêch, păng têk rpu, têk nsăt nsăt, klach bu gĩt ỏi têl. Trong păng hăn têk rpu nây, geh gớq, ja, ỏiaq lah păng su lơi ma ũnh, klach bu gĩt trong păng hăn.

Jêh ri, ndũt kới rpai nây, phung nây khân păng hao kalở gay ma sỏk bunuyh nây, hao tăt kalở nây, ỏâu ôm ỏhĩng, bunuyh nây hoq ôm jêh, jêh ri jũr tâm neh lah ma bảl păng: "Vở, tih jêh he ạo, bunuyh rpai ăn ma he ạo jêng bunuyh khĩt bah joq nar jêh."

Jêh ri khân păng hăn tǐng joi trong rpai hăn, ỏiaq lah mầu hơm đời sảo trong ôh, yor rpai su lơi ja ma ũnh.

17. CHIAQ NDRÔK KĂL E

Nau ndrĩng kah gĩt taq guq ndrel.

Chiaq ndrôq kăl e tâm gru,
Chiaq rpu tâm groi,
Sa piăng koi tâm păt,
Băt toyh tâm gân.

18. BAR HÊ KON SE CHIAQ RPU
TÂM NKOCH BRI

Amoh khân păng MBôn, NTang.

MBôn: Ô NTang, mbah ntúk chiaq rpu
may nar ađ hơ?

NTang: Mâu hoq gĩt mēh.

MB: Lah ndriq, he hăn chiaq tả ntúk he
chiaq nđađ dơh koh.

NT: Lah ndriq, uănh gáp ôp mēq bđq
gáp băt. Bi may de hơ?

MB: Mâu leq hoq gĩt, gáp ếch hăn chiaq
ta ndrêch he chiaq nđađ dơh, klăch may mâu
ếch hăn chiaq ta riq.

NT: Lah ndriq, may káp gáp hăn ôp me
bđq gáp băt yđq.

MB: Hăn ôp hom briq.

NT: Bđq mēq gáp lah năm ndjađ: "Dah
may ếch," ndriq ya păng iơn lah mēq.

MB: Lah ndriq, he hăn chiaq ta riq yđq.

NT: Ôq.

MB: Jêh sông may?

NT: Jêh. Bi may?

MB: Jêh leq. He hăn ro bəh mih, ôk

ji ngot rpu he mih?

NT: Hăn pòk hom rpu may, gòn̄h he hăn.

MB: Ndjôt piăng leq may?

NT: Ndjôt koh, bi lah mầu ndjôt piăng, mbaq piăng may sa mih, ji ngot ngăn bah.

MB: Bi rpu may, ntaq rpu vay gĩt leo trong pa bải păng hơ?

NT: Rpu me Bai đơ vay gĩt trong, gập be mēh. Leq bải păng babaq neq, dah me Bai pa leo ya môq mēq.

MB: Gập be, rpu me Tọt đơ vay gĩt leo trong. Leq bải păng babaq neq jăt me Tọt dadê leq.

NT: Tăt ta ndrēnh riq ta oi. Đơ rpu me gĩt trong neq. He kăt lơi, ăn păng guq sa mpa du ntũk hoq. He nôm joi ntũk bư ndrap.

MB: Ở, lah ndriq, he bư ta tòm si gập pâl hao ndađ đơh yỏq. Tăt ta riq taođ, he guq ta ndrap gập bư nôk riq đơh, ta riq guq gập ndađ.

NT: Ta riq leq chiaq rpu may ndađ?

MB: Ta riq koh, ueh ngăn ya tòm si gập hao riq đơh mēq.

NT: Ở lah.

MB: Rpu may dah rpu gập, he kăt ăn tâm bah ngai, ỏk păng tâm tâm.

NT: Lah tăt phung ăk riq ta oi tao, lơi he rom khân păng guq ta ndrap he đơ yỏq.

MB: Đađ khân păng bư ndrap êng.

NT: Lah raĩt nar ta oi tao, doh rpu, tēk leo păng hăn nhêt dak, ndriq he de yỏq.

MB: Ởq. Mpa trau may de hơ?

NT: Trau ka kãnh, găm dah blăn. Bi may de?

MB: Trau iăm iăr, găm dah blăn leq?

NT: Sông ndrel he yỏq.

MB: Ởq.

NT: Keh lũng he hăn leo rpu nhêt dak.

MB: Hăn hom.

NT: Ncho leq may de?

MB: Ncho leq.

NT: Jēh leo rpu nhêt dak đơ, hăn sĩt he yỏq, ỏk mǎng ban he.

MB: Ởq.

NT: Nũm leq rpu may, mầu dađ roh?

MB: Nũm leq, mầu geh roh ôh.

19. KẬP NDRAP PÃNH MPA

Phung Bu Nong kǎl e rǒng ngǎn ma nau
hǎn yô pǎnh mpa gay ma geh iǎm sa. Bǎbaq
khân hǎn yô tâm mǎng ncho rveh. Geh phung
êng vay kập ndrap tâm mǎng bri ang khay.

Lah khân pǎng hǎn kập ndrap, khân pǎng
hǎn dǎch mhađ. Tǎt ta ntũk nây khân pǎng
hao guq kalđ drap dadê. Bu vay kập ndrap
ta đach, kập pǎnh mpa hǎn sa đach mǎng.
Tâm du ndrap du huê mǎu lah bar hê bunuyh
guq. Khân pǎng geh nau njrǎng tâm ban leq.
Khân pǎng njrǎng ma yau. Yau vay hǎn sa
đach tâm ban leq.

Tǎng nau vay phung Bu Nong, lah geh nau
mhĩk tâm ðon lan, ðon lan geh nau tih tâm
nau guq ngau, yau mra hǎn nhhđ sǎk ma
khân pǎng. Jêh ri tđ lah yau ũch ðđ khân
pǎng, yau mra hǎn guq tâm dǎng drap khân
pǎng, jêh ri yau mra hǎn ndǎch jũm ntũk
khân pǎng guq. Lah yau đđi ndǎch jũm ntũk
nây, jêng yau geh nau đđi. Lah yau mǎu

đđi tǎt ndǎch jũm ntũk nây, bunuyh geh nau
đđi, yau nây du ro.

Tǎt đǎch ang, riq mđ sađ mpa hǎn sa
đach, jêh ri lah sađ mpa sa đach, khân
pǎng pǎnh ro. Lah geh pǎnh, khân pǎng lđi
pô nây ðđt, tǎt bri ang ngǎn mđ khân pǎng
jũr mđđh bu tâm ðon hǎn tah iǎm nây.

Ăp tđq tđ lah geh pǎnh mpa phung Bu
Nong mǎu vay sa ndôn êng du nghi ôh. Khân
pǎng vay tâm paq ăp rnǎk tâm du ðon nây.
Khân pǎng mǎu mǎp gĩt nau tâm tǎch, tâm
rvǎt rgǎl ôh.

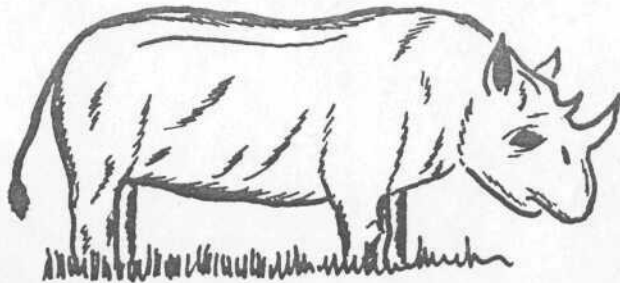
20. RMIH

Rmih guq tâm bri yôk yang kǎ e. Mbung,
muh pǎng tâm ban ma muh sūr. Sǎk, jǎng,
chiǎng pǎng tâm ban ma rveh. Rmih geh gô.

Rmih bu mǎu vay dôi nhũp tâm ban ma
rveh ôh. Gay ma geh rmih, gay ma geh
sǒk gô pǎng, bu pǎnh ma phao, na hǎr kǎch,
mǎu lah bư o dôi khít leq.

Phung Bu Nong mǎu blau dǒng gô rmih
ôh. Rnôk kǎ e, tở lah khân pǎng geh, khân
pǎng tách ma bu, tách ma Drôn, Lao.

Jǐl, jun, krũp, bay, geh nke. Rveh geh
la. Rmih geh gô. Rke, yau, so geh neng.

21. NAU NDRĨNG BU VAY NGƠI

Khân may dôi gít rbǎng leq nau ndrĩng bu
vay ngơi tâm dǎng ơ?

1. Pǎnh puǎch guǎch nglonh.
2. Vǎng puǎch guǎch nkuay.
3. Krũp lay bay toyh.
4. Joi ndrau krau ka.
5. Anh sah vah rse.
6. Sa kah vah ngi.
7. Trau lǎng piǎng kah.
8. Phe rlah glah rnay.
9. Bri jong trong ngai.
10. Bri vêch ntêch ngai.
11. Bri bu tu rbư.
12. Ntũk ueh neh lǎng.
13. Lam ma tũk, lũk ma bri.
14. Oh mon kon sau.
15. Ruh me phe ba.
16. Me baq daq toh.

22. NĐAIH RHAL

Ăp năm phung Bu Nong joi vãng sa tâm bri, n'ho ma ndaih rhal. Nau này vay geh tâm yăn kăl vai, tâm du năm du tởq, tâm khay bar mâu lah khay* pe. Khân pãng tâm jaq hăn bêch bri. Nau này jêng nau maak ngăn ngên ma leq bunuyh. Yor lah rnôk kăl e mâu geh nau naq njrăng kuăng janh ôh, kanông khân pãng klach ma yau, tở lah mâu găl ntũk hăn.

Tât tâm bri khân pãng geh âk ntil nau vãng sa êng êng. Bạq hăn yô, bạq hăn joi ndrau krau ka, bạq hăn sreh nkũr reh, nkũr siăng, ra-uyh, rbăt, tĩng năm nđở geh tâm bri này yớh.

Tở lah khân pãng bêch bri yô nchron, păn h dôk, păn h hua, păn h krũp, păn h jun, khân pãng mâu rom phung bu ur kon se ôh, kanông geh hăn phung bu klâu tởtoyh. Khân pãng vay hăn bêch tâm du năng mâu lah bar năng. Khân pãng hăn tât tâm bri, khân pãng sách du ntũk ueh, ntũk vay dơi bêch jêh tâm

ăp năm, khân pãng lời nđở nđở khân pãng ta ntũk này. Khân pãng ăn du huê bunuyh guq chiaq nđở khân pãng, jêh ri phung vay blau păn h này hăn yô.

Nau khân pãng vãng kah sa aở, tở lah khân pãng geh păn h dôk, hua, kanông khân pãng tâm paq ndrăng khân pãng nôm hăn ndrel này. Tở lah khân pãng geh păn h krũp, jun, khân pãng dơi tâm paq ma phung bon lan bạq. Tở lah khân pãng geh âk mpa, khân pãng loq guq bêch đổng tâm pe puăn năng. Tở lah khân pãng mâu mập mpa khân pãng mâu dơi guq joq ôh.

Tở lah khân pãng hăn bêch nđập ma phung bu ur kon se, khân pãng geh nau maak ngăn. Tâm rnôk măn g khân pãng geh nau tâm pâl tâm lôr, munh mprở.

23. RŒNG MA DU HUÊ BUNUYH

Gấp ũch may bum yũch ma kũl,
Gấp ũch may bum yũl ma tãm,
Gấp ũch may bum nam ma tãm ntil.

Gấp ũch tuch may ntil ba brăch,
Gấp ũch kăch may ntil ba lu,
Gấp ũch chiăp may rpu ndăm bang.

24. BAR HE BU KLĂU NKOCH BRI
DŒL HĂN YŒ NCHRON

Mbơq Dri, A: Hơi mbơq Sam, ru leq may nar
aơ? Lah ru may, he hăn nsong tâm bri.

Mbơq Sam, B: Mâu leq geh kan mru, ru
leq. Lah ndrĩq, bah ntũk he hăn mih? Hăn
kơh yôk, hăn tâm dak?

A: Hăn kơh yôk heh, mbăp lah măp pơm
sa n'hu ta Ndrênh Ndrong rĩq mễq.

B: Bu su jêh heq n'hu tâm Ndrênh Ndrong?

A: Jêh ơ, gáp nđăơ đơh taq sĩt sach dak
n'hor Ndrong, gáp nđăơ đơh heh, âk ngăn têt
mpa tâm rĩq mễq, mhe dadê ya têt păng mễq.

B: Keh lŏng he hăn hom.

A: Phâm bư mih, he hăn ndrel heq, mâu
lah he tâm paq trong hăn, may hăn trong
êng, gáp hăn trong êng, jêh ri he tâm chuaq
ta tu n'hor Ndrênh Ndrong rĩq dadê. Lor
may kăp gáp ta rĩq, lor gáp kăp may ta rĩq.

B: Mâu ueh ôh năm ndrĩq, he hăn ndrel
ndrel ueh. Lah măp mpa, pănđ ndrel leq,
lah mâu măp, pha lah. Lah saơ âk neq, he

tâm paq pãnh, may pãnh nguy, gáp pãnh nguy. Máp nach agãp, máp jun agãp, máp krúp agãp, pãnh dadê, mâu geh sách ôh.

A: Lah hãn ndrel, hãn ndrel kadôi leq, klach lah geh nau ađ ri, jêr he tâm joi. Bi may lah, dah ma máp, dah ma pãnh, mâu ya he rvê nau riq hia, rvê mâu máp, ya gáp rvê.

B: Lới ir ngời hơq, ốk mpa tãng, ốk pãng du.

A: Lới ir ngời, lới ir nteh hãn may neq hia, hãn roch ioch hoq hia.

B: Bah ntúk he lor hãn mih, hãn ta đach riq đơh heq?

A: Lah hãn ta đach, hãn. Jêh hãn ta đach, lah mâu sađ máp, he lãp tâm krông, tâm dak ngát, máp lah pãng guq bêch tâm krông. Dãch kêng mhađ, raít nar, riq mớ hãn tâm Ndrênh Ndrong, máp lah pãng sa n'hu bri kêng mhađ.

B: Kêng mhađ ya vay mpa luh sa ja mêq, nũng nar ađ bêch, mbe ntúk n'hãm ya pãng mêq.

A: Lới hôm ngời, hãn rãk klãk hoq, đach tát ta đach jêh.

B: Teq ro pãng mêh.

A: Moh mpa mih?

B: Pớm, pớm nkuãng mêh. May hãn hom mớ bah lơ riq. Lới bắt may pãnh hơq, may káp uãnh gáp pãnh bắt. Lah gáp pãnh, may káp kớ hơq. Lah pãng chalôt, may hãn te jãng jon pãng ma pêh may neq hơq.

A: Ôh.

B: Neq, geh jêh mêh, geh jêh. May hãn tĩng hom hiah. Đoi ngãn têt pãng hơq, uãnh truh mham. Lới ăn roh têt yơq.

A: Ađ ya mêh, tâm dak ađ jêh. Gáp kớ geh du tong ta ntúk srah ro.

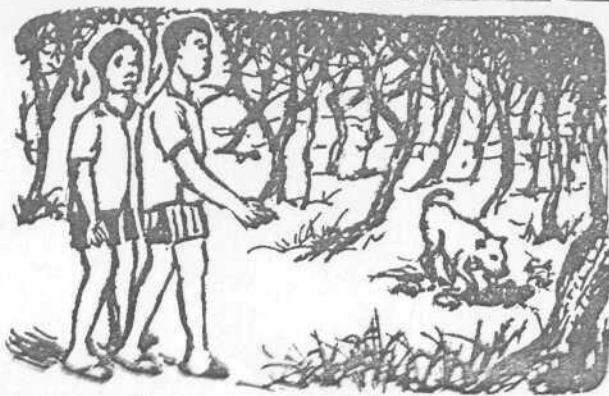
B: Geh leq may kớ?

A: Geh jêh, may hãn sreh ta trôko pãng teq hiah.

B: Khít jêh, keh lũng he nduih lới ta kớh yôk ađ.

A: Phãm bư ađ mih? He hãn sĩt mớh bu tâm bon riq bah mih?

B: Ởq heh, tah lới chiãng pãng neq, jêh ri he sớk lới proch klôm, khũng pãng, he ndjôt sĩt ađ.

25. MPRÔNG NJÔNG KUYH NTL GĂR

Rnôk kă e geh bar hê bunuyh oh nău, khân păng guq sần đăk. Amoh khân păng MPrông, NJông. Geh du nar êng khân păng hăn sần đăk tâm yôk. Tăt ta năy khân păng sần đăk, khân păng geh du mlâm so nkuăng hăn ndrel ma khân păng. Khân păng ếch hăn gao rleh yôk năy, bïaq lah so khân păng năy kuai ta ntũk păng groh năy, dĩl groh kuai, dĩl kuai groh.

Jêh ri MPrông ôp NJông: "Hơi oh, moh mpa so groh ta ơ? Kay lũng he rlong kuyh, moh năm nđơ păng tâm ơ ơ." Oh păng lah: "Đơi leq, lũng he kuyh." Jêh ri bar hê oh nău khân păng kuyh.

Nđơn khân păng kuyh, khân păng sađ ek iăr. Khân păng loq kuyh đống, khân păng sađ ek sữr. Khân păng kuyh đống, sađ ek rpu. Kuyh đống, sađ ek rveh. Khân păng loq kuyh jru lơn đống, khân păng sađ ba, mbo, rpũng, nông, ăp ntil găr.

Jêh ri khân păng leo sữt ta nghih khân păng nôm. Jêh ri bar hê oh nău khân păng tằm nchraq pô ơ: "Abađ, he hoq geh jêh ăp ntil găr tằm, abađ he hăn muyh bư du lôk mir he de."

Jêh ri khân păng muyh du lôk mĩr jêq. Jêh muyh, jêh ri su, dau, jêh ri khân păng tằm găr khân păng taq kuyh tâm neh năy tâm mir khân păng năy. Leq ntil khân păng tằm, hon ueh dadê.

(Nđơn ơ hôm geh thoi ta lộp bah năp.)

Nđon MPrông NJông n'gop lor

26. MPRÔNG NJÔNG KUYH
BROI BRAI TÂM NEH

Geh du nar bar hê oh nâu MPrông NJông tâm nchraq đống năm ndjađ. Oh păng lah: "Ơ nâu MPrông, phâm bư nau guq ngau he ađ?" Nâu păng lah: "Jik he hoq leq jêh, ađ he hăn văng rse klot, buảnh rse dăk he, oh." Oh păng lah: "Ơ, dơi leq, kay lống he hăn hom ađ ro, nâu." Jêh ri khân păng hăn.

Tât tâm n'gul bri, khân păng tăng bâr Broi Brai lah ma khân păng:

Nchôk nchông NJông de sân dăk.

Sreh klot me, NJông de sân dăk.

Geh iăr bri, iăr yoq NJông de.

Khân păng tăng bâr ngời này, khân păng mầu gít ntúk ôh. Jêh ri khân păng joi tât sađ ntúk này, bâr păng ngời jêng tâm neh đống. Jêh ri khân păng loq kuyh đống tâm neh này. Khân păng kuyh jru ngăn, jêh ri khân păng sađ bar hê bu ur guq tâm neh này. Jêh ri khân păng jaq bu ur này hăn sít ta ngh khân păng nôm.

MPrông NJông ôp ma bar hê bu ur này: "Bu năm khân ay jêng? Bah taq luh khân ay?" Phung bu ur này pốp: "Hên luh taq tâm neh, me mboq hên jêng neh. Ađô hên ứch luh tâm mpođ ma khân may."

MPrông NJông ôp: "Phâm moh săk khân ay?" Bu ur này ôh: "Amoh hên jêng Broi, Brai." Jêh ri khân păng geh nau hih-rhâl.

Jêh ri khân păng loq ôp: "Bi ađô, bah ntúk khân ay ứch guq?" Phung bu ur lah: "Hên ứch guq ndrel ma khân may. Yor lah hên sađ khân may jêng bunuyh gôih sân dăk, đăk lống, hên kônh sa iăm sım, trau kah khân may, yor này sađ khân may hên lah:

Nchők nchõng NJõng de sân dăk.

Sreh klot me, NJõng de sân dăk.

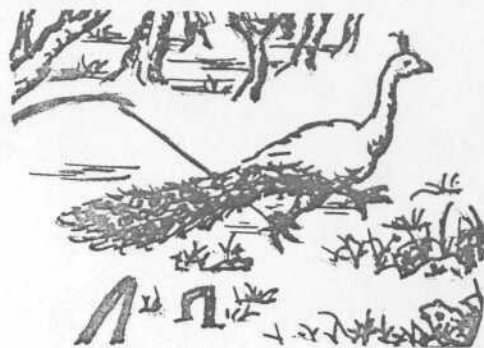
Geh iăr bri, iăr yoq NJõng de.

Năm ndriq yõh hên lah ma khân may. Yor lah hên kõnh sa trau kah, vah trau ngi khân may. Nây hên ũch ngluh bār mbung tâm ngõi đah khân may, tâm mpõl ma khân may ta ntũk khân may kuyh hên dõh. Bi ââo, moh pôn, moh mo, hên ũch guq ur sai đah khân may yõh."

MPrõng NJõng lah: "Ơ, lah pō ri dơi leq."

Jêh ri MPrõng ôp NJõng: "Ơ oh, phâm bu, may ũch leq tâm ur sai đah phung bu âo, ôh?" NJõng lah: "Gập hõm e jêq, gập mâu hoq ũch guq ur sai đah khân păng ôh, nâu ah." Nâu păng loq lah: "Lah may ũch, may sők oh păng âo, ââo gập sők nur păng âo ma gập." Jêh ri MPrõng ndăp nau tâm nsõng ur sai păng, amoh bu ur MPrõng sők nây jêng Broi.

Ndõn MPrõng NJõng n'gop lor

27. BROI CHIĂM DĂK BRAK

Broi jêng ur MPrõng.

Geh du nar MPrõng hăn jũr Drõn. Lor ma păng hăn jũr Drõn, păng ntênh ur păng Broi pō âo: "Ơ Broi, lah geh dăk brak tâo, lơi ay hăn doh yõq, ăn oh gập hoq doh yõq."

Jêh ri MPrõng hoq lãn hăn jũr Drõn jêh, oh MPrõng, amoh păng NJõng, păng guq ndrel ma mi păng Broi nây. NJõng păng sâo mi păng ũm rih hôk, păng doh ao, nah bũt. NJõng sao tâm bũt mi păng geh nke, săk jăn păng êng ang ngăn. Jêh ri NJõng, păng rngot ngăn, yor lah păng gĩt mi păng nây jêng bunuyh chiak.

Dôi NJông guq ndrel ma mi pãng, khân pãng sađ đăk nâu pãng geh brak. Jêh ri NJông lah: "O mi, lời ay nhũp ôh brak geh đăk nâu teq, mi hoq. Ăn gâp nhũp hoq. Lah ay nhũp, ốk brak ncheh ndũl ay." Mi pãng lah: "Mâu klach ôh." Jêh ri mi pãng nây, pãng hăn nhũp brak geh đăk, jêh ri brak ncheh ndũl pãng sôt dadê bêng sắk bêng jăn, jêh ri pãng bêch yôh.

Jêh ri MPrông, nâu NJông, sít taq bah bri Drôn, pãng kuăl ur pãng pớk mpông: "O Broi, o Broi." Ur pãng mâu ứch đh ôh, yor lah pãng ji nuih đah oh pãng NJông nây. Broi nây pãng ứch sa NJông.

Jêh ri MPrông nây jũr taq bah rveh, pãng ốp ur pãng. "Pa lơh ay neq đơ?" Ur pãng đh: "Đơ oh may neq, guq ndrel ma gâp, ứch lơh gâp, ứch lơh gâp ma pêh, gâp mâu ứch, ntập đâl gâp ma pêh, lơh gâp ma ndraih, gâp mâu ứch, ntập đâl ma ndraih, ađ sôt sắk gâp ađ."

Sai pãng lah: "Ay ngời mbrôh mâu, ay sađ geh đăk brak gâp ta teq đơ, ay hăn

nhũp ndaq mâu?"

Jêh ri pãng ốp oh pãng NJông: "Ngăn may mấp lơh leq mi may đơ, NJông?" Oh pãng đh: "Mâu may lah, nâu mi, brak ncheh bah sắk jăn pãng sôt neq."

Jêh ri ur MPrông nây pãng ji nuih đah oh sai pãng nây. Pãng đăn sreh lơh NJông nây. Oh pãng lah ma nâu pãng: "O nâu, ur may nây mâu jêng bunuyh nãng ôh, nâu ah. Pãng jêng bunuyh chiak, nâu ah."

NJông loq lah ma nâu pãng: "Tơ lah pãng đăn sreh gâp, may sreh lơh gâp ađ, lah may mâu sreh gâp ađ, klach ur may sa may nôm, nâu yôq. Lống may uánh ur may, tơ lah pãng doh ao mâu lah nah bứt, sắk jăn pãng êng ngăn, mâu gít ntít ôh, nâu ah."

Jêh ri MPrông pãng rngot yôh, tơ lah pãng tãng nau oh pãng nkoch bri pô nây. Jêh ri MPrông pãng ứch lơh ur pãng Broi nây, pãng mĩn êng, ur pãng nây jêng di nâm bu nau oh pãng lah nây leq.

Jêh ri tâm du nar êng đống khân pãng tâm nchraq lah pô ađ. MPrông lah ma NJông:

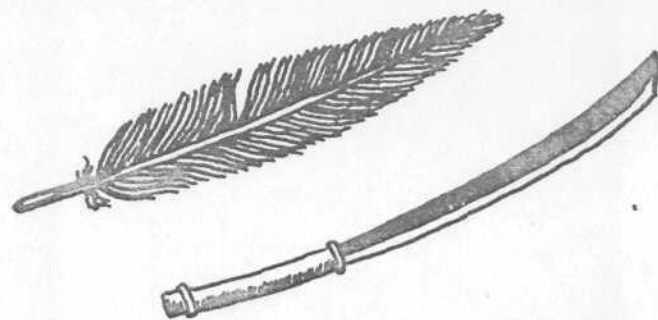
"Ơ oh, ạađ he ṭek so nkụang n̄y nguy, h̄n
t̄t t̄m bri ri, ḡp sreh so may neq. May
tađ, ḡp ă̄n may du, oh yōq. Bah nṭuk may
guq ôi tađ klak ḡp mra t̄ng may leq, oh
yōq."

NJōng lah: "D̄oi leq, ạađ ḡp du. May
sreh so d̄am he neq, may lōng n̄l ndj̄ot
mham so neq ns̄it ma ur may ta ngh riq,
moh nau p̄ng b̄u ma mham so neq tađ, may
ūanh p̄ng b̄u."

J̄eh ri MPrōng sreh so n̄y, p̄ng ndj̄ot
mham n̄y, p̄ng leo ns̄it ma ur p̄ng.
MPrōng lah: "NJōng hoq kh̄it ḡp sreh j̄eh,
ađ mham p̄ng ađ." B̄roi r̄am, j̄eh ri p̄ng
pit đ̄ng mham so n̄y, p̄ng nh̄t t̄t leq du
tōq.

NJōng n̄y p̄ng du t̄m bri.

Nđon MPrōng NJōng n'gop lor

28. NJŌNG GUQ NDREL MA
U NDRA VA NDRĪN

NJōng p̄ng h̄n du t̄m bri, klach chiak
B̄roi sa. P̄ng h̄n j̄eh, p̄ng t̄m nkah êng
êng đah n̄u p̄ng MPrōng. P̄ng h̄n t̄m
bri ngai nḡn. T̄t ta ja t̄m n'gul bri n̄y,
NJōng p̄ng rḡnh nḡn, yor lah p̄ng m̄u
geh nđơ sōng sa. P̄ng guq b̄ech ta n̄y.

Geh du ml̄m s̄im klang, p̄ng p̄r ta
kalđ tr̄ok, j̄eh ri n̄r klang n̄y r̄ng t̄p t̄m
neh, geh ta b̄ong nuih NJōng. Huêng klang
n̄y lah ma NJōng: "Ḡp sađ leq ur n̄u may
đ̄n sa may. Ạađ may m̄u h̄m klach ôh,
ḡp ă̄n j̄eh đ̄ao ađ ma may. Ạađ may loq

hăn bah nấp đống, may mra sớ bar hê
bunuyh, u ranh, che ranh, may mra guq
ndrel ma khân păng này."

*Jêh ri NJông kah rngăl bêch, păng sớ
geh đao ta ntang nớh păng. Jêh ri NJông
dâk, păng hăn đống bah nấp, păng sớ mir.
Jêh ri păng guq ta pít mir này, păng guq
kập uánh, păng sớ U Ndra Va Ndrĩn guq tâm
mir này, di tĩng nâm bu nau păng sớ tâm
nau mới. Păng rãm maak yớh.*

Jêh ri bar hê phung bu ranh này, khân
păng hăn sít tâm bon. Jêh ri NJông này păng
hăn tất ta chuanh U Ndra Va Ndrĩn này. Păng
ji ngot hâu ngăn, păng sớ piăng U Ndra Va
Ndrĩn nkrem tâm chuanh này du ndoh, ndoh
vay păng prăp piăng. NJông ji ngot, păng sa
leq piăng này. Jêh ri NJông bêch tâm
chuanh U Ndra Va Ndrĩn này. Jêh ri ôi tao
păng kah rngăl ớm, păng du guq ta pít mir U
Ndra Va Ndrĩn này đống.

NJông păng rvê, "Phâm bư gay ma u che
sớ gáp ớ ne?" Păng hăn sreh ngâr, tanh
du mlâm đong, du mlâm sah, păng ndom ta

ngih U Ndra Va Ndrĩn này. Kah ôi tao, U
Ndra Va Ndrĩn này luh taq bah bon khân păng
nôm, tất ta chuanh này, khân păng uánh piăng
khân păng, leq têt bu sa. Jêh ri khân păng
sớ geh đong mhe jêh ri sah mhe tâm chuanh
này. U Ndra kuăl Va Ndrĩn, "Ồ Ndrĩn, bu
nâm sah, siao, đong ớ, Ndrĩn mih?" Ndrĩn
ran uánh. Ndrĩn lah: "Ngăn leq ndo bu ớ
hia, khôm pre ta ne hoq, Ndra ah."

Jêh ri tất nar dăch sít, U Ndra Va Ndrĩn
này khân păng hăn sít tâm bon. Nđút kớ khân
păng sít này, NJông này păng loq sít guq tâm
chuanh U Ndra Va Ndrĩn này đong. Jêh ri
NJông păng guq ta này yớh. Măng này păng
bêch, păng rvê, jêh ri lah êng păng pô ớ:
"Ôi tao, bư bêch ôi hớ gáp ớ, gay ma u
châu dời sớ gáp ớ."

Jêh ri măng này păng joi đong, păng bêch
ta tòm prit, păng nkũm ma đong. Kah ôi
tao, u châu này loq hăn luh đong. Tất ta
chuanh này, U Ndra joi đong gay ma ih ba,
đong này mâu sớ, păng joi jũm chuanh păng
này, păng sớ đong ta tòm prit này. Jêh ri

pǎng p̄ok dōng nây, pǎng s̄ơ NJōng bēch tâm dāng dōng nây.

U Ndra nây pǎng rǎm r̄on ma NJōng nây.
Pǎng lah: "Āơ ya kon bunuyh, Ndr̄in mē,
lōng he nh̄up pǎng leo s̄it ta ngh." Jēh ri
NJōng pǎng klach hâu ngǎn, jēh ri u che nây
leo pǎng s̄it tâm chuanh nây.

U Ndra Va Ndr̄in ̄op pǎng: "Bah taq may,
sau?" NJōng ̄oh: "Mâu u, châu ê, gáp taq
du, mi gáp đ̄aq nâu gáp sreh l̄oi gáp, p̄o ri
gáp du t̄at ta kh̄an ay may āơ, u châu ah."

U Ndra Va Ndr̄in lah: "B̄ron hēn de, sau
ah, gay ma geh bunuyh chiaq rpu mb̄om."

Jēh nây pǎng guq ndrel ma U Ndra Va
Ndr̄in nây ro. U Ndra Va Ndr̄in nây kh̄an
pǎng nkra nau s̄ong sa ueh maak, kh̄an pǎng
rǎm r̄on ma NJōng nây.

Nđơn MPrōng NJōng n'gop lor

29. NJŌNG TÂM RKLAIH BÔNG BƠ

Geh du nar êng U Ndra Va Ndr̄in đ̄aq
NJōng h̄an chiaq rpu. U châu pǎng nt̄am ma
pǎng p̄o āơ: "Ō sau, l̄oi may ch̄ok dak maih
tâm yǎng āơ tao, sau ȳoq. Tâm yǎng āơ
jēng dak si hēn pr̄ap, gay ma nkra bunuyh
gay ma ueh." Jēh ri NJōng lah: "Ōq." Nđ̄ut
k̄oi u châu pǎng luh ta mir, tâm nar nklang
b̄ok, NJōng s̄it s̄ong tâm ngh, pǎng kah ḡit
nau u châu pǎng nt̄am ma pǎng. NJōng lah
êng pǎng n̄om: "Moh n̄am nđ̄o u châu de tâm
yǎng ao ̄a? Lah dak maih, lōng gáp ch̄ok,
uǎnh m̄om kr̄ep ti gáp." Pǎng ch̄ok ma nglau
ti pǎng, jēh ri t̄ak bah dih, pǎng s̄ơ ti pǎng
geh nau chr̄ek, ral ang ueh ngǎn. Pǎng s̄ok
dak rao, ̄biaq lah mâu d̄oi kloh ôh, pǎng kat
ma pēh, mâu d̄oi r̄ung leq. Jēh ri pǎng guq
rvē hâu ngǎn. Pǎng veng rpu pǎng l̄ap tâm
n'gar, pǎng ch̄ang l̄oi rpu nây, pǎng n̄om s̄it
bēch tâm ngh.

B̄at ta nây u châu pǎng s̄it taq bah mir,
kh̄an pǎng kuǎl NJōng: "Ō sau NJōng, sau

NJông." NJông pãng mâu ứch ôh. Jêh ri u che pãng pơk mpông vâl, pãng sađ NJông bêch. U pãng ôp: "Moh lơh bêch may, sau?" NJông đh: "Gấp dẫn nau yôq ma ay, u. Gấp chốk jêh dak khân ay tâm yãng neq đơh, dak này hôm iang tâm nglau ti gấp ađ, u ah."

U pãng lah: "Mâu may rvê ôh, sau ah. Tơ lah may ứch dak này, ôi tađ klak hên mra ndũm may hơq. Lõng may dâk, đaq châu may poih lơi, pãng rũng kloh ro." Jêh ri Va NDrĩn poih lơi dak si này, kloh rngũch jêh nglau ti NJông. Châu pãng lah: "Lơi ta may rngot ôh, sau ah, ôi tađ klak gấp mra ndũm may ma dak ađ."

Jêh ri geh du nar êng đơng U Ndra Va Ndrĩn này đaq NJông chiaq rpu đơng. U châu pãng lah: "Ơ sau, lah may hãn chiaq rpu nar ađ tađ, lơi may hãn ôh tâm yôk kô dak toyh teq, sau hơq." NJông ôp: "Moh lơh, đĩng mâu đơi hãn?" U châu pãng lah: "Mâu, ta ntũk ri jêng ntũk bu siãm bêh nhũng-nhăk. Bêh nhũng-nhăk này pô ađ: bu vay siãm pãng ma bu ur drôh ueh, ya sau mê. NJông lah:

"Ơ, gấp mâu hãn ôh, u châu ah."

Jêh ri NJông chiaq rpu, pãng veng rpu tất ta ntũk này, NJông sađ bar hê bu ur drôh, NJông hãn tất ta ntũk bu ur guq này. Bu ur này lah ma NJông: "O nâu, lơi may hãn dăch ta hên ôh, nâu ah, ốk bêh sa may tađ." NJông ôp ma bar hê bu ur này: "Phâm nau khân ay lah?" Phung bu ur loq lah đơng: "Ơ nâu, lơi ta may hãn ôh ta hên ađ, ốk bêh sa may tađ."

Jêh ri NJông pãng mâu iătt ôh nau phung bu ur lah này, pãng hãn tất dăch ta ntũk phung bu ur guq này. NJông loq ôp khân pãng: "Phâm nau khân ay lah, gấp mâu gĩt rbăng ôh." Phung bu ur này loq lah đơng du tởq: "Mâu, nâu mê, hên ađ jêng mpa bêh, hôm pơh nar bah năp, bêh mra hãn sa hên ta ađ."

NJông loq lah: "Phâm bư khân ay jêng mpa bêh sa? Phâm moh săk khân ay ih?" Khân pãng lah: "Amoh săk hên jêng Bông, Bơ."

Jêh ri NJông sĩt, pãng veng rpu pãng,

păng sít tất ta nghì păng nôm. Bật lât ta oi, u châu păng sít taq bah mir, păng tâm nkoch bri ma u châu păng: "Gập nar ađ, u châu ê, gập chiaq rpu ta ri, rpu leo rdu gập hăn tất ta ntũk khân ay may buay mầu ăn hăn riq đơh. Tất ta riq gập sađ bar hê bu ur drôh, khân păng mầu ăn gập lạp tâm ntũk khân păng guq này, khân păng lah ma gập pô ađ: "Hên hôm e kanong pơh nar bah nấp, bêh mra hăn sa hên, năm ndriq khân păng lah, u châu êq."

U châu păng loq lah ma păng: "Ơ sau, ôi tao châu may mra ndũm may ma dak maih, sau yơq." Jêh ri kah ôi tao, châu păng Va Ndrĩn này, ndũm NJông ma dak maih. Châu păng lah: "Ơ sau, ađađ may hăn ta ntũk bu ur mpa bêh riq, ăn khân păng uảnh sắk may." Jêh ri păng hăn tất ta này, bu ur này lah ntũng êng: "Ueh ngãn păng neq, yuh ay. Ndaq ma păng neq jêng sai he, yuh ê."

NJông tãng nau bu ur này lah, păng hăn sít. Châu păng ôp: "Phâm nau bu jũch may, sau hơ?" NJông đh: "Păng lah, ê hoq ueh ôh, ndriq păng lah, che mêq." Jêh ri châu

păng loq ndũm đong, ueh ngãn.

Jâng ti năm bu păt,
Muh măt năm bu mon,
Jâng jon năm bu trah.

Jêh ri NJông này loq hăn đong tất ta bu ur drôh này. Phung bu ur drôh này lah: "Lơi hôm may hăn ma hên ôh. Nar ađ jêng tấch năng bêh hăn sa hên." NJông lah: "Kadoi leq, mầu klach khĩt ôh."

Jêh ri bar hê bu ur này, khân păng tâm lah êng ndrăng khân păng: "Vơ, bunuyh neq, yuh ê, ueh ngãn păng neq, ê. He sắđ păng neq, ndaq lah bêh nhũng-nhắk mầu hôm sa ngãn he ađ tao, ê."

Jêh ri NJông ôp khân păng: "Dũm hôm nar bêh mra vấch sa khân ay hơ?" Phung bu ur này lah: "Tâm nar hao la ta oi păng mra vấch ta ađ, nâu mê. Dăn ma may hăn sít hom, ốk bêh sa ndáp ma may tao." NJông lah: "Ơ, ađađ gập hăn sít yơh."

Jêh ri NJông hăn sít sắk đao păng. Păng mđơh ma u châu păng: "Ơ u châu, gập hăn uảnh bêh sa Bông Bơ, u che yơq."

--"Lời ta may hăn uãnh ôh, sau ah, ốk
bêh n'ho sa ndâp ma may taơ." NJông lah:
"Gấp mâu uãnh dăch ôh, u châu ah."

Jêh ri NJông hăn tất ta ntũk bar hê bu ur
nây, păng lăp guq ndrel ma bar hê bu ur
drôh này. Phung bu ur này lah ma păng pô
ơ: "Ồ nầu, lời ta may guq ndrel ma hên ôh,
nầu ah." NJông lah ma khân păng: "Gấp ứch
uãnh bêh sa khân ay. Gấp, păng mâu sa ôh."
Jêh ri NJông lah ma khân păng: "Ồ Bông Bơ,
khân ay guq ta rnoł này, gấp guq uãnh păng
sa khân ay ta bôk mpông ơ."

Jêh ri hăt ta này, tất yôh bêh hăn sa
Bông Bơ, nteh n'gôr dak djhut djhut. Dôl
tăng nteh, NJông tak đao păng ta ti. Păng
lah ma Bông Bơ: "Ồ Bông Bơ, neq khân ay
taơ yơq." Bông Bơ geh nau hih rhâl, saơ
NJông tăk đao, jêh ri khân păng mĩn, phâm
NJông mra bư.

Jêh ri bêh này păng hăn tất ta ðon này,
păng kuăl: "Ồ Bông Bơ, ở Bông Bơ, ta ơ
khân ay bơh?" Bông Bơ lah: "Ơ hên ta
rnoł ơ, văch sa hom ta ơ." Bêh lah:

"Moh ndơ ring tâm ơ riq hiah?" Bông Bơ
ơh: "Ring kông nhong hên tâm ơ păng riq
heh." Jêh ri bêh, păng nôm nglăp bôk tâm
trôm vâl gay ma sa Bông Bơ. NJông mprăl
bôk bêh nhũng-nhăk, tăch ðhũt.

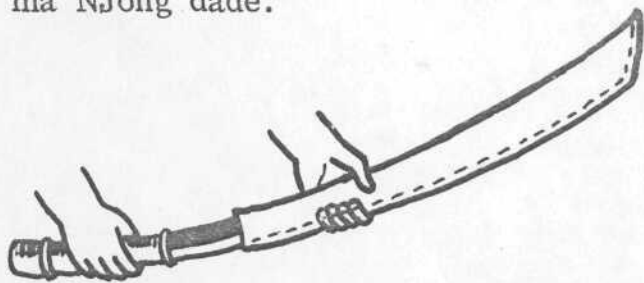
Jêh ri NJông păng nchuăt, yor păng dơi
sreh bêh này. Bar hê bu ur này ứch nhũp
rdâng NJông, ðiaq lah NJông păng nchuăt prăl
ngăn, gay ma klaih. Jêh ri phung bu ur này,
khân păng geh nhũp ta chiăng troi NJông.
NJông păng koh chiăng troi này riq mớ păng
dơi klaih, păng nchuăt sĩt tất ta nghĩ u châu
păng nôm.

Tất ta này, u châu păng ôp: "Moh nau
nchuăt may neq dơh, sau hơ?" Păng mbơh:
"Mâu, gấp sreh jêh bêh nhũng-nhăk, bêh vay
sa bunuyh này, gấp sreh lời jêh, hoq khił
jêh."

Jêh ri leq ðon lan êng êng hăn ran uãnh
bêh nhũng-nhăk taq NJông sreh này. Khân
păng ngời ntut, khân păng lah khân păng
sreh bêh. Khân păng tâm ôp ndrăng khân
păng nôm: Mbu sreh bêh? Nôm êng lah:

"Gấp sreh bêh ơ." Phung này jêng phung ndrông kuãng ơm kãl e, amoh khân pãng, NDjút, NDjoq, MBông Doq, MBông Trau, NDung, NĐơi, MBung-Lik, Tik-Chieh, NJông, MPrông. Leq phung này vách ta này dadê.

Jêh ri phung bu ur này, khân pãng lah: "Abaơ, hên ếch ma khân may hãn ta hên ơ du hơ-huê, ndjôt leo ndập ma đao khân may." Jêh ri khân pãng ntrúp đao tâm ndrop đao bu ur ndjôt này. Lor lớn, NDjút hãn, pãng ntrúp đao pãng tâm ndrop đao bu ur ndjôt này. Bìaq lah leq prau ndrông này ntrúp đao khân pãng tâm ndrop đao bu ur ndjôt này, mâu di dadê. Jêh ri NJông hãn đong, pãng ntrúp đao pãng tâm ndrop đao bu ur ndjôt này, jêng di khêp. Jêh ri leq phung này, geh nau hih rhâl dadê. Leq phung âk này yók mbah, lah ueh ma NJông dadê.

30. NAU NDRĨNG BU VAY NGƠI

Khân may dơi gĩt rbãng leq nau ndrĩng bu vay ngời tâm dãng ơ?

1. Nkoch bri rhi yau.
2. Guq ngau krau sach.
3. Gĩt nau blau dôi.
4. Ngời brah pah yong.
5. Lôch năm bãm n'hu.
6. Kuãng mâu yông, ndrông mâu tât.
7. Jâng ji ti kue.
8. Guq dấp cháp joi.
9. Laq lau glau gle.
10. Blaq blơ lơ lêch.
11. Uh ah yah yâr.
12. Ji ya sra yot.
13. Chah sũng rũng sêng.
14. Naq njrãng kuãng janh.
15. Rêh ni ji nglâng.

Khân may gĩt leq nau ndrĩng êng bu vay ngời?

31. KÔRANH TOYH BU NONG

Tât phung Prăng hao tũn jot bri neh yôk yang, hadăch NThu păng chiaq uãnh leq bon lan yôk yang Bu Nong, kanông bu nôm bon dăch ma păng. Tâm rnôk nây geh bon păng rông chiaq uãnh jêh ri geh bon păng mâu rông chiaq uãnh.

Sadom păng jêng kon bon lan o ach tâm ban leq, jêh ri păng hăn lờh bu, nhữp bu, păng tâm lờh ndrăng Bu Nong nôm, jêh ri brưq nar brưq geh âk drăp ndr khlay yom, păng sôk nchuăn drăp ndr bu, păng geh nau dơi bảbđ. Păng sôk drăp ndr bu tĩng nâm păng ũch. Păng geh nau dơi ma leq rngôch kôranh êng êng tâm phung Bu Nong.

Păng lờh du rplay bon tâm phung Bu Nong Preh, amoh bon nây jêng Bon Bu Klak, tâm nau păng lờh, păng geh nhữp pe jât nuyh ndâp ma bu ur bu klâu, n'ho ma tât ađad, mâu sđ mbook sít tâm bri bon Bon Bu Klak nôm.

Biaq lah tâm nau păng chiaq uãnh bon lan tâm rnôk nây, păng geh nau king n'gang bunuyh bon lan, lờh ănh geh nau bu tũn jot, rất grap ir ar. Biaq lah tâm ntũk ngai đah ntũk păng guq, ăt hôm geh nau bu tũn jot.

Dôi tâm rnôk păng hôm rêh tâm neh ntu ad, păng lah ma bon lan pô ad: "Dôi hôm gáp nôm chiaq uãnh bon lan yôk yang, bon lan dơi geh nau king n'gang djêdjêq leq. Lah gáp khít, nau rêh bon lan bah kời mra duh lớn ma rnôk gáp ad. Bon lan mra guq tâm nau bu chiaq uãnh tũn jot."

Jêh ri, lah hadăch NThu khít, bon lan yôk yang Bu Nong bu tũn jot hâu ngăn.

32. BON TOYH BU NONG

Tâm rnôk kãl e phung Bu Nong mâu geh bon toyh lư n'gãr ôh. Nau Bu Nong guq ngau rnôk kãl e, êng bon, êng kôranh chiaq uãnh, chiaq uãnh tâm nau vay nkra nau dôih ndrăng nôm du bon. Mâu geh nau tâm rbum, rgum gay ma geh bon toyh ngh mbâl ôh.

Tâm phung Bu Nong Preh geh leq du rplay bon toyh, dôi lư êng ndrăng khân păng nôm tâm phung Bu Nong. Bon này bu rnhâ Bon Bu Klak. Tâm bon này geh leq du huê nôm gĩt nau blau dôih, amoh păng MPreh. Leq rngôch nôm êng kuãl păng châu dadê: "Châu MPreh". MPreh jêng amoh sãk păng.

Tâm rnôk châu MPreh chiaq uãnh bon lan păng nôm, geh âk phung Bu Nong Biãt hãn ran guq mbe bon păng, gay ma geh nau guq ngau ueh lãng, đãp mpãn, tở lah geh nau bu ôp dôih rnon ma khân păng.

Tâm phung Bu Nong Dih Bri geh leq du rplay bon toyh lư n'gãr ma phung Bu Nong nôm, amoh bon này jêng Bon U. Tâm bon

này geh bar hê kôranh chiaq uãnh bon lan, amoh khân păng NSêp jêh ri MBrôl.

Bar hê kôranh này ton sãk ma rpu gay ma geh âk bunuyh êng êng hãn guq ndrel tâm bon khân păng. Tãt khân păng geh bunuyh bon lan âk du rhiãng rplay ngh. Bìaq lah tĩng nau vay Bu Nong Preh jêh ri Bu Nong Dih Bri, bu vay kớp jãng gung. Bu vay lah: "Bon rhiãng jãng gung."

Tãt khân păng geh bon rhiãng jãng gung, khân păng bư brah ma rpu ro. Khân păng rông ma âk nôm êng êng hãn guq ndrel ma khân păng dadê.

33. KÔRANH BU NONG TÂM RLONG

Bar hê kôranh Bu Nong Dih Bri, NSêp, MBrôl ếch tâm rlong đah kôranh Bu Nong Preh Bu Klak, Châu MPreh. Khân păng tâm rlong ma nau nhêt ndrănh, sa iăr, sŭr, rpu, ndrôk.

Nau khân păng tâm rlong, gay ma gĩt bu nôm dơi jêh ri bu nâm mâu dơi.

Leq nau khân păng tâm rlong geh nau dơi tâm ban dadê, jêh ri leq bar đah kôranh nây khân păng tâm rnglăp nuh n'hâm jêh ri guq ngau ueh lăng, mâu hôm geh nau tâm nuh tâm janh.

34. PHUNG BU NONG PREH BLAU DÔI

Tâm bri Bu Nong Preh ăt châu Mpreh leq blau dôi, ndăp ma păng jêng kôranh uănh ðon lan păng nôm. Păng jêng du huê bunuyh gĩt nau blau dôi.

Jêh châu MPreh khĩt, loq geh leq buntuyh ntrok ðư kôranh, jêng kon păng nôm, amoh păng NKrăng, păng ðư kôranh tâm ðon lan păng nôm nâm bu mbôq păng saôm nây leq. Leq ðon lan păng ăt geh nau di rông leq ma kôranh nây.

Lah NKrăng khĩt, loq geh leq kon păng nôm ntrok ðư kôranh tâm ðon nây, tâm rnôk nây geh bar hê oh nâu, khân păng ðư kôranh tâm ðon nây, amoh khân păng NNgôq jêh ri MPik. Bar hê nây jêng kon NKrăng dadê.

Jêh rnôk châu MPik, loq geh đống du rnôk êng, jêng rnôk nôm geh phung Prăng tăt, hao tũn jot bri neh yôk yang tâm ăp mðon. Jêh ri leq rngôch phung yôk yang roh kôranh nôm, yor taq bah nau bu tũn jot, jêh ri roh n'ho ma tăt ađăđ.

35. NAU NDRĪŅG KON BU' NAU TIH

Tôm siăt ũch rlau tôm n'ho,
Tôm rpho ũch rlau tôm gie,
Jun rke, ũch rlau rtau tong ya.

Păng rlăch bār yau,
Rlau bār brah,
Ũch nklah lơi kang,
Ũch ndang lơi bār.

Rpu păng ton chōk,
Ndrōk păng ton sreh,
Seh be păng te jâng jon,
Bon lan mâu ran mâu râng,
Săk păng nơm tâm ntăn ma dōih.

Bơq mâu hōm nde,
Me mâu hōm uănh.
Ndul mâu hōm ntrōl,
Mpōl mâu hōm nkêh,
Pêh rlay, mâu hōm dơi bu mray n'gâr.

36. NAU CHROH N'HỜ

Ăn khân may lōng nâl plōq lah nau chroh
n'hờ ơ.

Nâm bu ntit, nau chroh n'hờ mrô l,
N'gân ntôl ta bôl ndrīng, bu plōq lah nheh.
Tâm nau chroh ơ, ntôl jêng neheh. N'gân
jêng nau păng chăt ta chiông nglau ti. Ta bôl
jêng ta lôch nglau ti. Ndrīng jêng leq tâm
du nglau ti.

Lah mâu gĩt plōq lah, khân may dơi plōk
lớp ơ, jêh ri uănh nau plōq lah di tâm lớp
ơ du đah tâm dâng.

Nau chroh n'hờ

1. N'gân ntôl ta bôl ndrīng?
2. Dak lĩk, dak lők nchōk mâu bảnh?
3. Săk păng ôch, mpōch păng nglang?
4. Me păng chon, kon păng nhuăt?
5. Jâng mâu man, ti mâu man, jan tũm prêh?
6. Tôm đĩng rnay, play đĩng rlung?
7. Sĩt pa teq, oh leh, nâu leh?
8. Si chiau hao, si ma hao, si chayong,
bong daq mâu hao.
9. Huai reh mâu lôch, huai siăng mâu lôch,
sach dak bōch, dak bōr mâu suăt?

PLOQ LAH NAU CHROH N'HÔR

(uánh 9 ntil nau chroh n'hôr lớp kalơ)

1. Nheh.	6. Tôm mbũng.
2. Măt.	7. Ntôl, luq.
3. Rveh	8. Tôm prit.
4. Na, hãr.	9. Dak diu.
5. Trêch.	

37. AMOH LEQ NTÛK BƯ MÔCH

Môch tôm bah ma u châu kãl e, jêng môch
NDu Koch, môch Ndrah Jri, môch Rlong,
môch Chreh, môch San, môch Jãng Ndrâm,
môch Jũt, môch Rãng Rong Kon.

Môch lor lớn bah u châu kãl e, jêng môch
NDu Koch, môch Ndrah Jri, môch Ndrah Jri
ta kớh dak Sớr, leq bar đah kớh dak ta ntũk
nây geh môch dadê.

Tât rnôk ảảơ tâm nau ngớ ắt bu hôm kah
gĩt leq, leq môch này. Bu ứch kah gĩt ảảơ,
gay ma đớ gĩt, mbah môch tập u jêh ri mbah
môch tập châu.

Nau Mprơ Ndrong

38. NAU BU RNÊ RVEH

Du huê bunuyh tâm rnôk kãl e pãng geh
rveh. Rveh pãng prêh, toyh, jêh ri hãn
prãl ngãn.

Khãn pãng ndrĩng leq nau rveh chuat hãn,
khãn pãng veh tâm du nhuat rveh chuat, đũm
bông si, bông gle, bông nam. Jêh ri tâm nau
dãp rveh geh nau ndrĩng moh leq ntil ndr
dõng dãp rveh. Leq rveh này geh amoh dadê,
geh chih leq tâm nau ndrĩng tâm dãng ả.

Du tờq chuat du bông gle,
Pe tờq chuat du bông rse siãng,
Pờh tờq chuat du bông jãng daq,
Tât ari bri Guih Đãng Lũng,
Tât ari bri Gũng Đang Lach,
Tât ari bri Đach Jãng Kreng,
Tât ari bri Ra-ông Breng Vai.

Trong bah chiau, trong bũl ka,
Bah ma trong bũl êt,
Ngết rngóm trong plóm ma glu,
Liũ rớ hu trong bu ma bãn.

Bơi ban ndrênh ta tôch alơ,
Bơi ban ndrênh tôch biăp alơ,
Ban ndrênh chiăp rpu alơ,
Ndrênh n'gu brâm yuq brâm jal.

Yơt jâng chiau n'ha ja ăn pôi,
Yơt jâng ma tâm dak ăn suh,
Đuh mpang jâng tâm neh ăn têt.

Si aduq păng guq tăt sōng,
Dak tâm klōng păng guq tăt thơi,
Dak Glung Dak Jơl, mpơl choih
rach blach,
Ntũk păng sach têt rke or bong.

Brôq rdih du ôi ran peh,
Brôq rdeh du ôi ran piăng,
Brôq ndjăng du mănng bêch trong,
Brôq rhũt jăt phũt jăt sial bi blun,
Brôq ndal jăt sial vãngh blōng,
Sial vãngh blōng chiông trôq bi blun,
Tăt nsrăng ta jâng jri yơr,
Tăt nsrăng ta jâng jrang yơr.

SƠ LƯỢC CỐT TRUYỆN

1. Ba tôi có một con voi.

Ba tôi có một con voi to lắm. Mỗi ngày tôi đều đi theo ba để trông chừng hoặc tắm cho voi. Mọi người đều khen voi của nhà tôi khổng lồ, cao lớn và mạnh mẽ. Chúng tôi phải lo giữ voi để nó không đi phá lúa hoặc húc người ta. Chúng tôi sợ họ thua kiện.

2. Bắt voi bằng dây.

Người Mnông Bu Dâng hay đi bắt voi. Ai bắt được năm con hoặc nhiều hơn sẽ được gọi là "gru". Người "gru" cỡi trên đầu voi; người giúp việc của "gru" gọi là "rmạk" cỡi phía sau. Nếu người "gru" bị cắm ăn món gì thì người "rmạk" cũng bị cắm như thế.

3. Những cách xử dụng voi.

Ta dùng voi để cỡi, tải vật nặng trong rừng hoặc đi săn các voi khác. Có nhiều dụng cụ và dây để dùng trong việc chặn voi. Bài này cắt nghĩa về những điều này.

4. Voi cắt nghĩa oai quyền của loài người.

Một ngày kia Cọp gặp Voi bị cột ở ngoài làng.

Cọp hỏi tại sao Voi to lớn thế kia lại khuất phục con người nhỏ bé. Voi bảo Cọp chờ xem oai quyền của họ. Thấy người ta thức dậy sửa soạn đi rừng, họ đem ra những vật như: dao, cây móc nhọn... Cọp sợ định chạy, nhưng Voi lấy chân dẫm lên đuôi Cọp không cho cọp trốn. Người ta thấy Cọp nên ủa tới dẫm cọp chết tươi.

5. Trò chơi mèo bắt chuột.

Nhiều người cầm tay nhau đứng vòng tròn. Có hai người khác ở trong vòng đóng vai Mèo và Chuột. Người đóng vai Mèo hỏi mượn con dao của những người chung quanh để giết Chuột. Không ai cho mượn thì Mèo phải đuổi bắt Chuột. Người đóng vai chuột phải chạy trốn Mèo len lỏi qua những người chung quanh. Khi Mèo bắt được Chuột thì trò chơi tạm ngưng và tiếp tục với cặp Mèo, Chuột khác.

6. Chú ở trong làng, cháu ở trong rừng.

Thuở xưa Mèo ở chung với Cọp trong rừng. Một ngày nọ, Cọp bảo Mèo ăn cắp lửa để nướng thú vật. Mèo đi vào làng lúc ban đêm, mọi người đều ngủ cả. Mèo thấy chuột ăn lúa, còm trong nhà. Vì mai mê bắt chuột nên Mèo không

kịp lấy lửa. Đèn sáng, mọi người thức dậy, Mèo xin ở chung, họ đồng ý.

Một ngày khác, Cọp kêu Mèo hỏi sao lại ở luôn trong làng. Mèo bảo nên phân định chỗ ở riêng rẽ theo như câu nói của loài người: "Chú ở trong làng, cháu ở trong rừng." Mèo và Cọp có hình dạng giống nhau, nên được gọi là chú, cháu.

7. Dân ca: Sự gặp nhau.

Nói về những lúc vạ những chỗ gặp nhau.

8. Trò chơi chồn bắt gà.

Một người đóng vai chủ đàn gà. Những người đứng sau làm gà ôm lưng nhau thành một dãy dài sau người chủ. Một người khác ở ngoài làm chồn. Chồn xin ông chủ gà, ông không cho. Chồn đuổi bắt. Đàn gà phải chạy trốn, người chủ dang hai tay cản chồn. Nếu gà không lanh lẹ để chồn bắt phải, kể như bị giết. Trò chơi chấm dứt.

9. Trò chơi đi bằng cà kheo.

Thời xưa trẻ nhỏ người Mông thường chơi cà kheo. Người già cảm ngại, lý do là họ sợ cộp vô. Vì nếu thấy ai đi cà kheo ban đêm dưới ánh trăng, cộp đụng cây cà kheo cho rớt rồi nhảy tới vô. Bởi thế, người già không cho chơi cà kheo. Nhưng lũ trẻ không nghe lời người già. Họ vẫn chơi, có khi một cây cà kheo cao tới ba thước hoặc hơn nữa.

10. Sự gặp gỡ.

Dân ca Mông: Nói về sự ăn ở chung với nhau lúc trước (ăn thịt rắn, măng tre, nếp và đón củi).

11. Người giữ rầy ban đêm.

Đời xưa có một người giữ rầy ban đêm không dám xuống dưới nai, voi, heo rừng đến ăn lúa, vì dưới chân nhà chòi có một con cộp nằm bên lửa sưởi ấm mỗi đêm. Một ngày kia ông nghĩ ra một kế. Ông hái một trái bí lớn đem lên chòi. Đêm đó, ông nướng trái bí thật nóng, và khi cộp đến nằm sưởi như mọi đêm, ông mới lấy sợi dây dài cột trái bí rồi thòng

xuống đất. Cộp tưởng ấy là người đang leo xuống, nó vô ngay. Nhưng không ngờ gặp quả bí nóng, đến nỗi làm bao nhiêu móng vuốt của nó bị tuột ra. Cộp gằm lên đau đớn và cong đuôi chạy mất. Lâu ngày không thấy cộp đến, người giữ rầy mới dám đi xuống dưới thú vật mỗi đêm.

12. Dân ca: Mặt trăng hiện ra.

Mặt trăng hiện ra, chúng ta cùng ngắm,
Ngôi sao hiện ra, chúng ta cùng đếm,
Bò-câu kêu rù, chúng ta buồn khóc.

13. Chim mèo là vợ của mặt trăng.

Xưa kia, Chim Mèo là vợ của Mặt Trăng. Nhưng Chim Mèo buồn lắm. Vì Mặt Trăng cứ đi chơi xung quanh trái đất luôn và hình dạng thì thay đổi mãi, vừa lớn đó, lại nhỏ đó. Chim Mèo bỏ chồng để trở về quê đất, nhà mẹ ruột. Mặt Trăng nói: "Tù giả Chim Mèo nhé! Nếu em lấy chồng khác, họ không trường thọ như anh đâu. Cả thú vật ở quê đất cũng mau chết, còn anh bất tử. Mai sau em sẽ van nài ở lại với anh đó chứ!" Xuống quê đất, Chim Mèo làm vợ Cây Chuối Rừng. Họ chỉ sống chung có nửa năm

thì Cây Chuối nở trái rồi chết tươi tã. Chim Mèo buồn khóc nhớ chồng rồi xin trở về làm vợ lại của Mặt Trăng. Mặt Trăng không chịu.

Vì thế chúng ta vẫn thấy Chim Mèo còn sống trên quả đất này. Lúc trăng tròn, chúng ta nghe tiếng Chim Mèo kêu, ấy là nó van xin lên ở với Mặt Trăng.

14. Tục ngũ.

Nắng phơi ra, mưa cất vào (tức là nếu trời nắng người ta đem đồ ra phơi, nếu mưa thì cất vào).

Đàn bà là một gang tay ngắn, đàn ông là một gang tay dài (tức là đàn ông hơn đàn bà).

Con ở xứ Rađê, mẹ ở xứ Miên (tức là con cái, cha mẹ ở riêng).

Chăn trâu dang nắng, giữ em ngồi nhà (tức là nuôi trâu khổ cực hơn trông em).

Em thắng, anh thua (nghĩa là anh với em, có khi em khá hơn anh).

Khí phá vườn, vườn bị giết (tức là một người phạm tội, cả lũ bị giết).

Con nhím gạt, chồn tưởng thật (tức là người lớn nói chơi, trẻ nhỏ tin thật).

Ăn xong còn bị gai đâm (tức là lúc kiếm ăn gặp tai nạn).

15. Cách đếm ngày của người Mnông.

Người Mnông thường dùng những tên gọi đặc biệt để đếm những ngày đã qua hoặc chưa tới. Họ có tên riêng cho 5 ngày vừa qua và 7 ngày sắp tới. Cũng có một số người Mnông khác đặt tên riêng cho 18 ngày sắp tới. Bài này trình bày và cắt nghĩa tất cả những tên của ngày theo phong tục Mnông.

16. Thỏ bán người đàn bà.

Ngày nọ, thỏ bảo một người đàn bà đem bán mình cho vua. Đến nơi, thỏ gặp vua trước để bán bà ấy cho ngài. Thỏ được trả một rổ trứng gà và một con dê đực rồi thỏ trốn mất. Đến khi người đàn bà vào để bán thỏ cho vua, nhưng bà đã bị bán trước, nên bà bị vua bắt làm nô lệ trong cung.

Thỏ đặt rổ trứng và dê ở trên cây gần đường đi. Một bọn người bán đồng la đi ngang, thỏ bảo trên kia có một con dê đục đang ấp trứng. Người ta không tin, thỏ đánh cuộc nên thắng lấy được đồng la.

Thỏ bán đồng la lấy một xác người chết và để đứng trên cây bên vệ đường. Một bọn khác đem cặp trâu đục đi bán ngang qua. Thỏ nói xác người trên cây đó là tên nô lệ của mình đang hái trái cây. Thỏ đổi tên nô lệ lấy cặp trâu. Thỏ dẫn trâu đi và đốt lửa phía sau để không ai theo dõi mình.

17. Dân ca: Chăn trâu xưa kia.

Nhớ thời gian qua khi chăn trâu bò, ăn cơm chung.

18. Hai trẻ mục đồng nói chuyện với nhau.

Hai trẻ tên là MBơn và NTang nói chuyện về việc phải chăn trâu ở đâu, con trâu nào biết dẫn đường, nơi nào cắt cỏ trên cây được, và phải đem gì để ăn trưa. Đến chiều, họ cõ trâu về, ghé lại suối cho trâu uống nước.

19. Rình ở chòi săn thú.

Ban đêm người Mnông thường rình săn thú ở chòi. Họ leo lên chòi từ buổi chiều. Sáng sớm, khi thú vật ra rẫy ăn lúa thì họ bắn. Nếu bắn chết, họ lại chờ cho sáng, tờ mới leo xuống kêu bạn khiêng giúp về làng. Vì họ phải để ý đến cộp.

20. Con tê-giác.

Xưa kia ở miệt cao nguyên có tê-giác. Miệng mũi nó giống như heo. Thân mình, chân, đuôi giống như voi. Tê-giác có sừng. Người ta săn tê-giác bằng súng, nả với tên độc hoặc đánh bẫy.

21. Mỹ tử pháp.

Đây là những câu có vần mà người Mnông thường dùng trong khi nói chuyện cho vần hoa hơn.

22. Nghỉ hè.

Một năm một lần trong mùa hè, những người Mnông thường vào rừng cắm trại. Đó là khoảng thời gian vui thích nhất. Đêm họ ngủ trong rừng, ngày họ đi săn thú, đánh cá hoặc chặt dây mây. Nếu săn được thú vật lớn, họ chia thịt cho cả làng ăn.

23. Dân ca: Thương một người.

Nói về sự thương yêu giữa hai người bạn thân.

24. Bàn tính việc đi săn.

Hai người đàn ông tên Bơq Sam và Bơq Dri bàn nhau chuyện đi săn. Họ đồng ý đến một cánh đồng nào đó để kiếm mồi. Tới nơi, họ thấy một con nai, họ bắn trúng và theo dấu máu đến chỗ nai nằm chết. Họ chặt đuôi và

mồi gan ruột nai đem về trước, xong bảo người làng ra giúp khiêng nai về.

25. Đào đất tìm thấy hạt giống.

Xưa kia có hai anh em tên là MProng và NJong. Một hôm nọ, hai anh em đi vào rừng. Con chó của họ bỗng sủa lên và bươi đất. Hai anh em đào đất ngay chỗ con chó vừa báo hiệu. Trước hết họ thấy toàn phân gà, phân heo, phân trâu, rồi phân voi. Đào sâu hơn, họ thấy đủ thứ hạt giống như: lúa, bắp, bầu, dứa... Họ đem các hạt giống ấy về nhà. Họ phá rừng để làm rẫy gieo mấy thứ hạt giống ấy. Thời gian sau, những hạt giống ấy mọc lên cây tươi tốt, và đem bông kết trái nhiều.

26. Đào bắt hai cô lên mặt đất.

Tiếp theo bài số 25. Sau mùa gặt hái, hai anh em, MProng và NJong lại rủ nhau dắt chó vào rừng để cắt dây mây làm bẫy chim. Vào sâu trong rừng, thỉnh thoảng họ nghe có tiếng nói của hai thiếu nữ vọng vang lên: "MProng NJong đi cắt dây mây cắm bẫy chim." Nghe âm thanh của hai thiếu nữ, nhưng chưa biết nơi xuất phát, họ đi tìm. Sau đó tìm thấy nơi có tiếng nói

ở dưới đất vọng lên, họ đào ngay chỗ ấy. Đào sâu nữa, họ thấy hai thiếu nữ từ đó chui lên và trò chuyện với MProng NJong. Tên cô chị là Broi và cô em là Brai. Họ muốn sống chung với MProng và NJong. Người anh tên MProng lấy người chị tên Broi. Còn hai người em kia không chịu lấy nhau.

27. Cô Broi tháo công mắc bẫy.

Tiếp theo bài số 26. Vì hết muối ăn, MProng đi qua nước Miên để mua muối. Trước khi đi, MProng nói với người em rằng: "NJong ơi! Nếu bẫy của anh bẫy được con công, em đừng để vợ anh tháo bắt, em nên làm lấy thì hơn." Một thời gian sau khi MProng đi khỏi, có một con công bị mắc bẫy của anh. Vợ MProng ra bắt lấy. Đang khi tháo bẫy, con công cào khắp người chị làm chị chảy máu. NJong đến giúp, nhưng chị ấy không để cho NJong làm. Sau này, từ bên Cao Miên về, MProng vào nhà thấy vợ nằm bất động, anh hỏi: "Sao lại nằm im và bị thương khắp mình vậy?" Chị nói: "Em của anh muốn hiếp tôi, nhưng tôi chống cự, nó đòi giết tôi đó." MProng tra hỏi NJong, NJong thuật lại sự thật việc bắt công, nói chị dâu vu oan và bảo

rằng Broi là yêu tinh muốn ăn thịt mình.

Sau khi nghe người em kể lại điều quái của vợ, MProng buồn lắm. Anh muốn bỏ vợ, nhưng không đành. Một ngày kia hai anh em bàn tính với nhau để tìm hiểu Broi. Họ giết một con chó, đem máu về cho Broi và bảo rằng, NJong đã chết, đây là máu của nó. Broi tưởng máu người thật nên mừng rỡ uống ngay. Sau đó NJong bỏ nhà đi xa.

28. NJong gặp Bà Ndra và Ông Ndrin.

Bài này tiếp theo bài 27. Sợ yêu tinh Broi ăn thịt, NJong bỏ nhà của anh MProng đi xa. Nó đi xa lắm nên mệt mỏi và buồn ngủ. Trong khi ngủ, NJong nghe con chim ứng báo nó đi tìm hai ông bà và ở với họ. Chim ứng làm rụng một chiếc lông xuống hóa thành cây đao. NJong thức dậy cầm đao và đến nhà của ông bà già. Bà tên là Ndra, ông tên Ndrin. Hai ông bà nghe chuyện của NJong xong nên thỏa thuận cho nó ở chung với họ để chặn trâu.

29. NJong cứu được Bông và Bơ.

Tiếp theo bài số 28. NJong ở nhà Bà Ndra, Ông Ndrin để chặn trâu. Ông bà có một loại

thuốc nếu ai lấy thuốc đó tắm thì thân thể sẽ rực sáng lên. Njong nghe kể có hai thiếu nữ bị bỏ trên một hòn đảo cho con đại xà ăn thịt. Njong xin tắm bằng chất thuốc ấy để thân thể được chiếu sáng rồi xách dao đi cứu hai cô gái. Hai cô bảo Njong trốn đi kẻo rắn đến ăn thịt. Nhưng Njong không nghe, muốn ở lại để giết con ác thú đó.

Sau khi giết rắn xong, Njong bỏ đi, nhưng để quên chiếc bao dao ở đó. Nhiều người khác tự nhận rằng mình đã giết được con đại xà ấy. Hai thiếu nữ bảo họ tra dao vào bao, nhưng không một ai dứt dao của mình vào bao đó được. Đến lượt Njong tra dao vào thì vừa khít. Mọi người ca ngợi Njong.

30. Mỹ tử pháp.

Đây là những câu có vần mà người Mnông thường dùng trong khi nói chuyện cho văn hoa hơn.

31. Vua của người Mnông khi xưa.

Khi người Pháp xuất hiện, có một vị vua tên là NThu quyết bảo vệ những làng Mnông của Ngài.

Ngài không để cho ai đến cai trị, áp bức cuộc sống của họ. Trước kia ngài là một người nghèo, nhưng từ ngày ngài đánh cướp đồ đạc của người ta, ngài trở nên giàu có.

32. Làng lớn của người Mnông.

Có hai làng lớn ở khu vực Mnông khi xưa là làng Bu Klak và làng U. Chủ làng Bu Klak là MPreh, hai vị chủ làng U là NSêp và MBrôl. Họ cúng tế trâu để khích lệ nhiều người đến làng họ ở. Nhiều người kéo đến, dựng hàng trăm ngôi nhà.

33. Chủ làng nhậu thi.

Xưa kia, chủ làng Bu Klak là MPreh thi đua với hai chủ làng U là NSrêp và MBrôl. Họ đua nhau nhậu nhẹt; ai uống rượu nhiều và ăn khỏe thì thắng cuộc. Trong suốt cuộc đua, hai bên ăn uống bằng nhau nên hòa.

34. Những chủ làng Mnông Preh.

MPreh là người khôn ngoan. Ông làm chủ làng, con cháu ông cũng tiếp tục làm chủ làng. Họ tên là NKrăng, NNgôq, MPik. Sau đời chủ

làng Mpiik, người Pháp có mặt ở cao nguyên nên dân thượng không còn chủ làng nữa.

35. Thơ: Đứa con hư.

Đứa con hư hỏng không ai ủa.

36. Câu đố.

Ví dụ, câu đố: Mẹ quý, con chạy.

Lời giải: Ná và tên.

37. Nghĩa địa.

Gần bên sông Sôr là nghĩa địa, nơi an táng tổ phụ của người Mnông để con cháu luôn luôn tưởng nhớ đến tổ tiên họ.

38. Dân ca: Ca tụng con voi.

Nói về con voi to khoẻ, đi mau.